

Innehållsförteckning

KAPITEL 1 – Inledning	1
Bakgrund	1
Syfte och problemställning	2
Teoretisk utgångspunkt	2
Material och metod	5
Forskarens roll	8
Disposition	10
KAPITEL 2 – Den mediala makten	11
Historien om hur invandraren blev invandrare	11
Invandrare i medierna	13
Svenskhet som måttstock	15
Muslimska kvinnor och islam	18
Avslutande kommentar	23
KAPITEL 3 – ”De tror att jag är terrorist”	25
Att kategoriseras som invandrare	25
Mediernas beskrivningar	28
En fördomsfull bild	32
Att påverka och att påverkas	34
Avslutande kommentar	38
KAPITEL 4 – Avslutning	40
Sammanfattning	40
Personlig reflektion	41
Otryckta källor	42
Tryckta källor	45

KAPITEL 1 – Inledning

Bakgrund

Sedan terrordåden i USA den 11 september 2001, har fokus på muslimer och islam ökat i massmedierna. Muslimska män beskrivs ofta som terrorister och förtryckare och muslimska kvinnor framställs som förtryckta och offer för en patriarkal kultur. Jag upplever att den mediala bilden av muslimska kvinnor i Sverige bygger på ett fåtal stereotypa, av medierna utvalda, egenskaper som dominerar över de positiva och mer nyanserade bilderna. Jag studerar journalistik och etnologi på Södertörns högskola och arbetar som frivillig på Röda Korset. Jag har ett stort engagemang i mänskliga rättigheter och att alla människor har lika värde och därför bör och ska behandlas lika. Jag har funderat mycket på vad journalister egentligen menar när de skriver invandrare, vilka fördomar som ligger bakom och vilka problem detta kan skapa. Jag vet inte hur många gånger jag läst eller hört ordet invandrare i olika sammansättningar i medierna: invandrantjejer, invandrarområde, invandrarkillar, invandrarproblem. Jag upplever det som att det blivit ett modeord vilket som helst, som journalisterna slänger in lite här och var utan större eftertanke. Det har kommit att laddas med negativa associationer och skapar en uppdelning i ”svenskar” och ”invandrare”. SVT:s kulturprogram ”Sverige” gjorde under våren 2005 ett reportage om hedersmord med anledning av en ny bok som skrivits i ämnet. Programledaren inledde reportaget med att säga att hedersmord idag lätt för tankarna till invandrare, men att hedersmord inte bara begås av män från Mellanöstern. Invandrare skulle därmed sägas beteckna enbart män från Mellanöstern? Detta uttalande visar på ett ganska förutfattat och kanske också oreflekterat sätt att betrakta personer som invandrat till Sverige. Jag intervjuar i denna uppsats muslimska kvinnor och tar fasta på deras upplevelser av mediernas rapportering. Olika invandrargrupper framställs säkerligen på olika sätt men det gemensamma är att de inte riktigt accepteras utan ofta beskrivs utifrån att de är annorlunda och avvikare från i detta fall den svenska normen. Men det är inte ett dolt problem, allt fler mediekritiska böcker börjar dyka upp och exempelvis Quick Response, som är en självständig redaktion inom Röda Korsets Ungdomsförbund, arbetar med granskning av dags- och kvällstidningars nyhetsrapportering om integration, invandring och främlingsfientlighet. Det var här någonstans som jag fick idén till mitt uppsatsämne: vems verklighet är det medierna beskriver?

Syfte och problemställning

Mitt syfte med uppsatsen är *att undersöka hur muslimska kvinnor ser på nyhetsrapporteringen och hur de påverkas av mediernas beskrivningar. Jag vill även visa på vilka stereotyper av invandrare och muslimska kvinnor som kommer till uttryck i medierna. En ytterliggare aspekt jag vill fokusera på är om det är relevant att skriva att en person är invandrare eller om detta bör ses som ett uttryck för en maktordning där begreppet blir en begränsande och diskriminerande faktor.* Jag kommer därför att röra mig både på en mer övergripande nivå om hur personer med invandrarbakgrund beskrivs i medierna och på en mer konkret där jag fokuserar specifikt på muslimska kvinnor och islam. De frågor jag vill besvara i uppsatsen är:

Vilka stereotyper och uttryck om muslimska kvinnor och invandrare använder sig medierna av?

Hur uppfattar de intervjuade mediernas nyhetsrapportering och framställningarna och beskrivningarna av muslimer, invandrare och islam?

Hur stämmer deras egen bild överens med mediernas bild?

Får mediernas beskrivningar konsekvenser för de intervjuade i vardagslivet?

Teoretisk utgångspunkt

Jag kommer i uppsatsen att utgå från Michel Foucaults resonemang om makt och maktutövning, främst utifrån Birgitta Svenssons förståelse och tillämpning av hans teori. Som Foucault menar är det inte en enskild person som har makt utan makt finns i alla relationer och utövas alltid i relation till något eller någon annan. Eftersom ”makten utövas genom att vissa vetandeformer skapas” (Svensson 1996:107) kan den bland annat ses som en kamp om vilka normer som ska råda. Utifrån de styrande normerna kategoriseras och definieras människor och det skapas en hierarki och en viss kunskap som dominerar samhället (Svensson 1996).

Foucault menar även att makten är självreglerande vilket innebär att vi övervakar oss själva. ”Maktutövningens inverkan på de människor vilka den berör uttöms av att dessa uppfattar vilka regler och gränser som gäller, håller sig inom det definierade handlingsutrymmet och inte överskrider det. Därigenom bevaras det rådande styrkeförhållandet intakt” (Hörnqvist 1996:119).

Genom att acceptera den dominerande kunskapsregimen införlivar vi den i vardagen och ingen annan behöver då utöva makt över oss. Att anpassa sig till maktförhållandena innebär också att erkänna dem och på så sätt förstärks och upprätthålls makten och det vetande den skapar (Foucault 2002). Foucault talar om att underkasta sig makten och att maktens högsta funktion idag är att ”lägga beslag på livet från början till slut” (Foucault 2002:141). Men kanske är man inte ens alltid medveten om att man omges av en sanningsregim inom vilken makten verkar. Kritiken mot sanningsregimen sker alltid inom dess ramar och därmed också på redan uppsatta villkor (Hörnqvist 1996:170).

För min uppsats blir detta resonemang viktigt då jag vill undersöka hur muslimska kvinnor upplever att de beskrivs i medierna och vilka normer som de bedöms utifrån. Det dominerande vetandet är aldrig accepterat av alla i samhället och Foucault menar att makten bäst studeras hos dem som inte har makten att definiera andra. Med begreppet ”den etnologiska blicken” menar Birgitta Svensson att man kan använda det perspektivet för att se de stora förklaringarna i de små sammanhangen och se det invanda på nya sätt (Svensson 1996:109). Mina intervjuer med muslimska kvinnor flyttar just perspektivet till en vardaglig nivå, till den arena där konsekvenserna blir som störst. Som Magnus Hörnqvist skriver ”om styrkeförhållandet mellan två grupper är tillräckligt *ojämnt* (min kursivering) så behöver de som är överlägsna aldrig intressera sig för någonting annat än sig själva” (Hörnqvist 1996:163). Intervjuerna blir ett sätt att närma sig en grupp som sällan får tillgång till ordets makt i mediala sammanhang.

Identitetsbegreppet är centralt i uppsatsen och under vilka förutsättningar som subjektet formas. Min utgångspunkt är, som Svensson formulerar det i texten *Den etnologiska blicken*, att identiteter formas och skapas i förhållande till varandra och därför måste undersökas tillsammans eftersom det ”i varje identitetskonstruktion innesluts något medan annat utesluts” (Svensson 1996:107). Hon ser konstruktionen av identitet som ett spel på en arena där kulturmöten sker och där subjekt och objekt skapas. På mediernas arena sker också ett spel om vem som definierar vem och som Svensson skriver handlar makt om ”vem som har makten över samtalsordningen i samhället” (Svensson 1996:107). Detta perspektiv är därför användbart i min analys för att se vem som beskrivs som objekt, vilka som har företräde att definiera och hur makten verkar och vilka dess konsekvenser blir.

Genom att synliggöra hur de sociala och kulturella konstruktionerna ser ut, kan man tydliggöra hur identitetsprocessen ser ut och hur subjekt görs till objekt, menar Svensson. När vi tillskriver andra olika egenskaper, skapar vi även oss själva och den samverkan som här sker är därför relevant att undersöka (Svensson 1996:107).

Som Svensson skriver utifrån sin avhandling om tattare var det i rättssalen som staten utövade sin makt och genom att döma deras handlingar visade vad man som medborgare inte får göra. De blev på så sätt avvikare från normen (Svensson 1996:113). På samma sätt kan jag analysera hur medierna konstruerar invandrare och hur man genom att definiera avvikare, fastställer vad som är normen. Svensson menar att det sätt som samhället behandlar dem som befinner sig i periferin, säger mycket om de värden och normer som anses betydelsefulla i samhället (Svensson 1996:113). ”Människors behov av att skapa distinktioner och att dra gränser mellan den egna gruppen och *de andra* handlar i stor utsträckning om upprättandet av en identitet” (Johansson 1996:7) och skapar också en sorts trygghet utifrån avgränsningen mellan oss och dem (Sernhede 1996:90). I detta fall då svenskar gentemot invandrare och en identitet som invandrare eller muslim kan man få till exempel genom att samhället och medierna kategoriserar människor och särskiljer personer utifrån etnisk eller religiös tillhörighet.

Foucault delar upp maktens mekanismer i tre delar: att dominera, att utnyttja och att underordna. Det är ”i underordningen som individers och gruppers identitet skapas” (Svensson 1996:118) och det är utifrån den underordnade positionen som identiteten synliggörs. Kunskapsregimen i samhället bestämmer och kategoriserar människor i grupper och individerna blir då tillskrivna en identitet. Att alla människor är lika inför lagen, innebär inte att det inte förekommer förtryck och diskriminering i samhället. ”Group differences nevertheless continue to exist, and certain groups continue to be privileged” (Young 1990:164).

Det är inte bara medierna som gör detta utan kategoriseringar finns överallt i samhället. Kategoriseringar hjälper oss att hantera och förstå vardagen och är därför oundvikliga. Genom att kategorisera och dela upp befolkningen i svenskar och invandrare eller muslimer förstärks det nationella respektive det främmande. Enligt Paulina de los Reyes är invandrare ”således människor som är födda i andra länder men som har kommit att bosätta sig i Sverige av arbetsmarknads- flyktingliknande- eller familjeskäl” (de los Reyes 2001:56). Som de los Reyes skriver tenderar man att se invandrarstatusen som statisk och oföränderlig och, som i likhet med genusstereotyper, se personer med invandrarbakgrund som en homogen grupp (de los Reyes 2001:59). Det är därför viktigt att närmare försöka klargöra vad begreppet står för i medierna och vilka associationer journalisterna anspelar på. Enligt Thomas Hylland Eriksen hjälper stereotyper oss att för det första skapa ordning i en komplex värld, att rättfärdiga ojämlikhet i samhället samt att definiera gruppens gränser och berättiga den ena gruppens överlägsenhet.

Kategoriseringar av människor får negativa konsekvenser om dem som objektiveras enbart ses och behandlas utifrån just ett fåtal egenskaper (Eriksen 1993:34f).

Men det finns inte bara en invandrarstereotyp eller en stereotyp om muslimska kvinnor i medierna. Begreppet invandrare skapar flertalet associationer och som exempel kan nämnas den kriminella invandrarkillen, den förtryckta invandrantjejen, invandrapappan som bestämmer vem hans dotter ska gifta sig med. När jag skriver att jag vill undersöka hur stereotyperna om invandrare ser ut i medierna fäster jag främst vikt på de generella aspekterna och muslimska kvinnor specifikt. Men detta utesluter inte att det finns andra, av mig inte analyserade stereotyper. Det handlar också om vem som definieras som invandrare, om det finns vissa grupper i samhället som i större utsträckning räknas in i denna grupp och som också ”drabbas” hårdast av de mediala beskrivningarna.

Oivvio Polite menar att de artiklar och inslag som journalister gör om personer med utländsk bakgrund, måste tolkas utifrån ett större sammanhang. En enstaka artikel skapar inte ett utanförskap men om det dagligen produceras artiklar om att invandrarkillar begår brott, skapas en ”sanning” och också en lögn. Alla invandrarkillar begår inte brott, likaväl som inte alla svenska unga män begår brott. Men Polite påpekar att när det enda man i stort sett skriver om invandrarkillar är negativa nyheter, blir detta till en vedertagen sanning trots att den inte avspeglar de verkliga förhållandena (Polite 2001). Vilka anspelningar ordet invandrare i medierna gör, blir viktigt att undersöka för att försöka klargöra vilka normer invandrare mäts efter och vilka regler de därmed enligt bland annat medierna bör följa.

Medieforskare har undersökt detta fenomen närmare och hur dessa beskrivningar samverkar är en del i *Kapitel 2 – Den mediala makten*. En viktig aspekt i det kapitlet är också vilka som räknas in i gruppen invandrare. Som jag skrev i bakgrundsavsnittet sätts ofta likhetstecken mellan hedersmord och män från Mellanöstern. Kvinnor från Mellanöstern blir då offren och den för något år sedan intensiva ”slöjdebatten” i medierna skapade kanske ytterliggare gränser mellan det svenska kristna traditionen och den islamska traditionen.

Material och metod

Att jag valt att intervjua just muslimska kvinnor har flera anledningar. Eftersom mitt arbete bygger på stereotypisering inom medierna utgick jag från frågor och framställningar som är aktuella just nu. Medierapporteringen efter terrorattacken i USA den 11 september 2001 har förändrats drastiskt.

Speciellt sedan dess har islam och muslimer utsatts för hård kritik i västvärlden och muslimska män har blivit förknippade med terrorism. Muslimska kvinnor framställs ofta i medierna som en avvikelse mot det svenska levnadssättet och att öppet visa sin religionstillhörighet genom att exempelvis bära slöja, väcker uppmärksamhet i ett annars sekulariserat av tradition kristet samhälle. Just slöjan har varit i fokus för så kallade ”slöjdebatter” när det var tal om att slöja skulle förbjudas i skolan. Det finns en uttrycklig stereotyp av muslimska kvinnor i medierna och jag fann det därför för denna uppsats vara en lämplig avgränsning inom den grupp som medierna kategoriserar som invandrare. Huvudfokus i uppsatsen är hur invandrare beskrivs i medierna och mina intervjuer med muslimska kvinnor får därför i denna uppsats representera invandrare. Vid intervjutillfällena relaterade intervjupersonerna själva till både sin muslimska och invandrantillhörighet och detta visar ytterligare att min urvalsgrupp har stor relevans.

Mitt empiriska material består av två delar: tidigare forskning av mediematerial samt intervjuer med muslimska kvinnor. Jag har inte valt ut en etnisk grupp eller yrkeskategori utan intervjuat dem som själva identifierat sig som muslimer och därigenom visat sitt intresse. Jag har tagit kontakt med olika intresseföreningar med islamsk inriktning via e-post, satt upp lappar på Södertörns högskola och gått med i en islamsk e-postlista där jag kunnat skicka e-post till listans alla medlemmar. Jag har även besökt moskén vid Medborgarplatsen i Stockholm och där frågat personer om dem var intresserade av att medverka i min studie.

Jag har intervjuat 13 personer, varav alla är kvinnor och muslimer utom en av kvinnorna som ska konvertera till islam. Jag har gjort tre individuella intervjuer och två gruppintervjuer som jag benämner som gruppintervju 1 och gruppintervju 2. I den första intervjun ingick det fyra kvinnor och i den senare fem. Jag har även gjort en intervju via e-post, ett intervjusätt som inte är det ultimata då frågorna och svaren inte är möjliga att utveckla och förtydliga på samma sätt. Men materialet är ändå intressant om än inte lika omfattande som om jag träffat personen. Jag har spelat in intervjuerna på mp3-spelare och efter intervjun lyssnat igenom materialet och gjort en transkribering som i möjligaste mån ordagrant återger det muntliga talet. Under intervjuerna har jag även gjort fältanteckningar om intryck jag fått och om intervjumiljön. Två av kvinnorna är svenska konvertiter, Sara som konverterade vid 19 års ålder (är idag 31) och Paula som avser att konvertera till islam. Intervjun med Paula skedde i grupp (gruppintervju 2) och Saras intervju gjordes via e-post. Detta har varit till viss del begränsade faktorer, då jag inte har kunnat fördjupa mig i så stor utsträckning som jag velat.

Paula och Sara har inte invandrabakgrund men identifierar sig med gruppen muslimer och muslimska kvinnor och måste därigenom även de förhålla sig till hur muslimska kvinnor framställs i medierna. Jag anser därför deras upplevelser vara av relevans för denna uppsats. Det hade varit intressant att fördjupa sig i hur de specifikt som svenska konvertiter dels uppfattas av sin omgivning, men också hur de upplever att de beskrivs och vilket utrymme de får i medierna. Detta skulle dock bli en alltför stor utvikelse från uppsatsämnet men kan däremot bli utgångspunkt för en annan uppsats.

Under *Otryckta källor* redovisar jag intervjupersonernas ålder, yrke och hur länge de har bott i Sverige. Alla personer kommer att vara anonyma i uppsatsen och uppträda under pseudonym. Detta för att jag inte vill att de ska känna sig utelämnade på grund av frågornas känsliga karaktär. Flera personer har också önskat att vara anonyma.

Intervjuerna har skett på Södertörns högskola, på caféer och i föreningarnas egna samlingslokaler. Jag har utgått främst från personens egna önskningar om plats för intervjun så att intervjusituationen ska upplevas som så avspänd som möjligt. Jag har under intervjuerna utgått från tre teman: hur intervjupersonerna upplever nyhetsrapporteringen, om den stämmer överens med deras verklighet och hur de påverkas av den/vilka konsekvenser den får. Jag har således använt mig av semistrukturerade frågor men även haft en rad följdfrågor nedskrivna om samtalet inte skulle flyta så fritt. Jag har inte ställt exakt samma frågor under alla intervjuer men jag anser ändå intervjuerna vara förhållandevis lika varandra då det övergripande temat har varit detsamma. Under de flesta intervjuer behövde jag knappt ställa några frågor då personerna själva kom in på de ämnen jag ville veta mer om. Alla intervjupersoner bär inte slöja utom om de besöker moskén och detta har naturligt kommit upp under intervjuerna; varför de väljer att bära slöja eller inte. Vi har till viss del också pratat om deras religiösa tro och de har varit oerhört öppna under intervjuerna. Jag hade inte tänkt låta intervjuerna kretsa så mycket kring slöjan och islam men under intervjuerna föll det sig naturligt och sätter också in problematiken i ett större sammanhang.

Mediekapitlet är både en redogörelse och en analys av forskningsmaterial om hur journalister gestaltar invandrare, muslimska kvinnor och islam i medierna. Jag vill ta fasta på vilka stereotyper de använder sig av och hur man kan förstå dessa framställningar. Jag vill även diskutera begreppet invandrare och vad ordet kommit att symbolisera.

Detta kapitel är tänkt som en bakgrund till intervjumaterialet och sätter också in intervjuerna i ett större sammanhang. Jag kommer även att relatera författares och forskares slutsatser till mitt eget material och citera för att tydligt belysa exempel på hur medierna använder ordet invandrare.

Med medierna avser jag främst tryckta medier som dags- och kvällspress då medieforskningen främst inriktat sig på dessa. Ett radio- eller tv-reportage är mer svårtillgängligt för forskning då det oftast inte finns i pappersform. Jag utgår från Ulf Hannerz definition och ser medier som ”kommunikationsmedel med vars hjälp människor producerar och sprider budskap, yttre former som har det främsta syftet att de ska kunna tolkas av människor, och därigenom påverka deras medvetande” (Hannerz 1993:7).

Jag kommer att lyfta fram ett fåtal exempel från dagspress för att mer konkret kunna belysa mitt resonemang. Anledningen till att jag väljer att inte göra en egen medieanalys är främst att det redan finns väldokumenterad forskning kring ämnet och att jag vill komplettera denna bild med hur de som beskrivs som invandrare i medierna upplever det. Detta är en aspekt som jag upplever kommit lite i skymundan. En ytterligare frågeställning är om man kan se likheter eller skillnader i forskarnas resonemang jämfört med intervjupersonernas.

De personer som kontaktat mig och varit intresserade av att medverka i min studie, har redan innan tänkt kring dessa frågor och har en åsikt. Men eftersom de är medvetna om de tillskrivna egenskaperna kan intervju svaren bli en replik på mediernas tillskrivningar som på själva intervjufrågorna (se Pripp 1999:43). Det är viktigt att ha det i åtanke men samtidigt svårt att undvika.

Forskarens roll

Jag är väl medveten om att jag som forskare inte kan beskriva verkligheten utan att påverka den och att jag är en del i forskningsprocessen. Till viss del har jag genom mina frågor styrt intervjupersonerna och lett dem in på vissa tankespår (Ehn & Klein 1994:10). Samtidigt är dessa frågor inte främmande för dem och då flertalet tagit kontakt med mig och visat sitt intresse tyder detta på ett redan existerande engagemang. Intervjupersonerna har också ställt frågor till mig, om exempelvis min religiösa tro och varför jag är intresserad av detta ämne. På så sätt har intervjuerna blivit mer ett samtal än en utfrågning och detta ser jag som positivt då förhållandena har varit avslappnade och att intervjupersonerna känt att det funnits utrymme för denna dialog. Vid ett intervjutillfälle när journalisters skeptiska syn på slöjan kom upp sa en av intervjupersonerna att ”ni svenskar klär ju er mer utmanande”. Hon sa inte om det var rätt eller fel men menade att det fanns stora skillnader i sättet att se på kvinnors klädsel och jag kom då att representera det svenska samhället i intervjusituationen.

På samma sätt blev intervjupersonerna representanter för muslimska kvinnor även om jag fokuserar på deras individuella upplevelser. Men jag blev genom hennes kommentar väl medveten om min roll och påverkan under intervjutillfällena. Jag har under arbetets gång kommit att bli allt mer engagerad i mitt ämne. Därför finns risken att jag sympatiserar med intervjupersonerna istället för att inta en mer objektiv forskarposition. Men jag tror att min medvetenhet om detta, hjälper mig att behålla fokus att skilja mellan egna åsikter och den roll jag har som forskare.

Ett av de problem jag haft under uppsatsarbetet är hur jag ska använda begreppet invandrare. Jag tänkte först konsekvent sätta citationstecken runt begreppet invandrare för att på så sätt visa att det inte är ett objektiva ord utan en beskrivning som laddas med olika innebörd beroende av sammanhanget. Det skulle på så sätt bli en markering att ordet inte är en gång för alla givet (Sandström 2004:53). Diana Mulinaris och Anders Neergard är sociologer och forskare och säger i en intervju med Lasse Sandström att de vill slopa invandrarbegreppet eftersom de ”menar att det rasifierar människor och grupper. Människor i både andra och tredje generation utsätts för detta medan motsatsen också finns. En lösning är att använda citationstecken när ordet används, det blir då en slags markering” (Sandström 2004:53). Men att jag nu trots detta väljer att inte använda citationstecken beror på att när jag skriver invandrare, så är det inte min egen definition av en grupp människor utan jag analyserar och ser ordet utifrån hur medier och forskare använder det. Det är ett svåravgränsat begrepp då inte alltid forskarna heller klargör vad de menar när de ska analysera hur medierna kategoriserar människor som invandrare: om det är personer från alla länder eller om det är vissa delar av världen som avses. Så övervägande kan man ändå säga att forskarna tar för givet vilka personer det handlar om, vilket är ett problem i sig. Men det finns också många som tydligt klargör vad de avser och också avgränsar sig till att diskutera just muslimska män eller kvinnor. Jag vill därför förtydliga och ytterligare en gång påpeka att jag inte lägger några personliga värderingar i användandet av begreppet utan att det är andras definition av det. På samma sätt är ordet svensk problematiskt, för vem är svensk? När övergår ett invandrarskap till en svensk tillhörighet och vem definierar detta? Jag kommer inte att närmare gå in på det men jag vill påpeka att när jag diskuterar svenskhet i kontrast till invandrare fokuserar detta på de motsatsförhållandena som medierna använder sig av.

Jag har själv inga bekanta som är muslimer och jag var tidigare ganska oinsatt i ämnet. Den mediebild som ofta målas upp är att kvinnor tvingas ha slöja, att de inte får arbeta för sina män och att de är förtryckta.

Självklart har jag också påverkats av detta och det har varit flera gånger under uppsatsarbetet, både under läsning och under intervjuerna, som jag fått aha-upplevelser och fått en större förståelse och insikt i denna problematik. Jag menar dock inte att denna uppsats ger en bild av hur det *är*, intervjupersonernas berättelser är *deras* upplevelser och mediekapitlet ger en avgränsad beskrivning av detta område. Mina analyser bygger på intervjuerna och medieforskningen och är tolkningar av dessa. Men om båda två leder fram till samma slutsatser kan också intervjumaterialet få en större giltighet och göra anspråk på att spegla en mer generell uppfattning bland muslimska kvinnor och invandrare.

Disposition

Kapitel två, *Den mediala makten*, fäster fokus på hur invandrare och muslimska kvinnor beskrivs i medierna med utgångspunkt från forskningsmaterial. Kapitlet är indelat i underrubrikerna: *Historien om hur invandraren blev invandrare*, *Invandrare i medierna*, *Svenskhet som måttstock* och *Muslimska kvinnor och islam*.

Det tredje kapitlet, *"De tror att jag är terrorist"*, tar fasta på de intervjuades upplevelser och är indelat i fyra underrubriker: *Att kategoriseras som invandrare*, *Mediernas beskrivningar*, *En fördomsfull bild* och *Att påverka och att påverkas*.

Jag avrundar båda dessa kapitel med en avslutande kommentar.

I det fjärde och sista kapitlet gör jag en sammanfattning och en personlig reflektion.

KAPITEL 2 – Den mediala makten

Bra journalistik förklarar förhållanden i samhället och ger läsaren faktaunderlag för att själv fatta beslut eller engagera sig som medborgare. Dålig journalistik skapar mer förvirring än belysning på hur saker och ting hänger samman (el Mahdi 2004).

Journalistkåren beskrivs ofta som den fjärde stadsmakten vars främsta uppgift är att granska makthavarna, det vill säga politiker och personer med stor beslutsmakt. Men likaväl som politiker har makt, är också medierna en maktinstitution vilket de inte så ofta själva framhåller. ”Vad medierna betyder idag handlar mycket om hur de strukturerar vår sociala verklighet och därmed definierar handlingsutrymmet och valen” (Becker, Ekecrantz, Frid, Olsson 1996:17). I medierna definieras människor, kategoriseras och stereotypiseras (Brune 2004). Och då inte bara makthavare, utan även som just denna uppsats fokuserar på: människor som inte har möjlighet att själva påverka hur de som individer eller grupp framställs och som inte ges utrymme att bemöta de mediala framställningarna. Jag menar därmed inte att de mediala berättelserna är de enda som har betydelse för hur personer kommer att uppfattas och kategoriseras: muntliga berättelser, människors erfarenheter, litteratur och film är några exempel på andra påverkansområden. Men det verkar däremot orimligt att bortse från mediernas betydelse. I detta kapitel vill jag ta fasta på hur invandrarstereotyperna ser ut i de mediala beskrivningarna och vem som har makten att definiera. Frågan om det är relevant att skriva att en person har invandrarbakgrund eller om detta kan få diskriminerande effekter vill jag också besvara. Jag kommer också att diskutera hur islam och muslimer framställs i medierna och hur man kan förstå detta. Jag börjar med en introduktion om bakgrunden till begreppet invandrare.

Historien om hur invandraren blev invandrare

Under 1950- och 1960-talen, under efterkrigstiden, var arbetskraftinvandringen i Sverige stor och dominerade invandringen fram till 1970-talet. Men från början fanns inte, som Ingvar Svanberg och Mattias Tydén skriver, dagens krav på integration.

De svenska myndigheterna tog för givet att de nya medborgarna automatiskt skulle anpassa sig till det svenska samhället och man skulle därför inte införa några särlösningar. Politiker och myndigheter diskuterade knappt de kulturella och sociala aspekterna och eventuella problem som kunde uppstå. Men med tiden började myndigheterna fokusera på frågor som de uppfattade som anpassningsproblem och språket var här i fokus (Svanberg & Tydén 1999:24ff). Nu ökade också flyktinginvandringen till Sverige och de länder som representerades utökades från att omfatta främst Östersjöregionen, till i stort sett hela världen (Svanberg & Tydén 1992:325). Därför tillsattes Invandrarutredningen 1968 och Statens invandrarverk inrättades året därpå. För att veta vilka personer som skulle anpassas definierade man dem som invandrare, som till skillnad från ordet ”utlänning” skulle ge positiva associationer och signalera integration (Svanberg & Tydén 1999). Begreppet invandrare slog då igenom i politiken och även i medierna. Under 1970-talet kom musik som spelades av personer med utländsk bakgrund att beskrivas som invandarmusik i medierna, utländsk mat fick heta invandarmat. Det hette invandrarförort, invandrarkvinna, invandrarkille och så vidare. Men genom att man definierade människor som invandrare skapades automatiskt en distans till det svenska samhället genom att det som invandrare kontrasterades mot var just det svenska. Invandrarkvinnan började dyka upp i medierna och beskrevs som förtryckt och isolerad från det svenska samhället (Brune 2003).

Jag vill nu inför den fortsatta läsningen påminna läsaren om att begreppet invandrare i medierna är problematiskt eftersom man sällan definierar vilka personer man talar om. Att skriva att en ung kvinna är invandrantjej, innebär att det finns en viss förförståelse om hur eller vem en invandrantjej är. Medieforskningen tar i stort upp hur invandrare beskrivs, men även mer specifikt muslimer och islam. Det finns stora skillnader i hur en norsk kvinna och en muslimsk kvinna bemöts i Sverige. Den norska kvinnan skulle troligen inte heller beskrivas som invandrare i medierna och jag tror därför att det är bra att ha med sig SVT-journalistens uttalande, som jag skrev om i bakgrundsavsnittet. Hon satte likhetstecken mellan hedersmord, invandrare och män från Mellanöstern. Invandrarbegreppet tycks i detta exempel underförstått gälla personer från vissa länder och det är därför viktigt att vara förhålla sig kritisk till detta begrepp.

Invandrare i medierna

En av de medieforskare jag refererar till är Ylva Brune. Hon har tidigare arbetat som journalist men är nu forskare med fokus på hur invandrare framställs i nyhetsjournalistiken i främst dags- och kvällspress. Hon menar att det egentligen inte är begreppet invandrare som är fel utan de upprepade beskrivningarna av personer med invandrabakgrund i problemrelaterade artiklar, att invandrare som kategori ses som ett problem i samhället. Genom att medierna sätter upp gränser mellan ett svenskt vi och ett dem, skapas det en svensk nationell gemenskap inom vilken invandrare tydligt inte får ingå (Brune 2004:322). ”Det ligger inte i nyhetsförmedlingens natur att berätta utförligt om människors bakgrund eller om deras vardagsliv. Invandrare och flyktingar blir nästan enbart synliga i nyhetsmedierna i samband med händelser som kan beskrivas i konflikttermer” (Brune 2000:7). I de allra flesta fall när man intervjuar eller beskriver personer med invandrabakgrund sätts prefixet ”invandrar-” framför. Så den unga studerande kvinnan, blir invandrantjejen som trots att hon har alla odds mot sig, väljer att studera vidare. I en artikel i tidningen Metro framställdes intervjupersonerna just så här. Huvudrubriken var ”Nu tar invandrantjejen över makten” (Zaitzewsky 2005b) och hade underrubriken ”Nu passar Golnaz in” (Zaitzewsky 2005a). Naturligtvis är det bra att medierna lyfter fram positiva nyheter om personer med invandrabakgrund men i artikeln framställs de unga kvinnorna som att de lyckats trots sin bakgrund. Varför skulle man inte kunna lyckas trots att man inte är etniskt svensk? Säkerligen finns det stora hinder på exempelvis arbetsmarknaden just på grund av fördomar men det är till viss del journalistiken som förutsätter att hindren finns. Mediernas beskrivningar kan undergräva folks självförtroende genom att de ofta fokuserar på de negativa aspekterna eller att som Brune skriver ”hon är en av de få invandrantjejer som lyckas” (Brune 2004:315). Hon får då sägas representera alla invandrantjejer. Det vill säga att hon är en av de få som studerat, vilket innebär att resten inte gör det. På detta sätt skapas en stereotyp bild av verkligheten (Brune 2004). Att tillskriva personer en identitet och på detta sätt placera dem i ett fack kan skapa en självreglering där de lever upp till just dessa förväntningar och internaliserar dem i sin vardag. Som Svensson skriver så skapas människors och grupperns identitet just i underordningen (Svensson 1996:118).

För att återgå till artikeln i Metro är just ordvalet makt i rubriken är intressant då de unga kvinnor som intervjuas berättar om hur de anpassat sig för att passa in i Sverige. För att få möjlighet att utöva makt måste man ingå i den svenska gemenskapen och man måste också underordna sig makten för att få tillträde till den.

Detta skulle också innebära att man som invandrare tvingas ge avkall på en del av sig själv, sin identitet, för att accepteras. Att ha makt över samtalsordningen innebär att kunna påverka och även skapa stereotypa bilder av grupper och individer och förstärka de rådande maktförhållandena (jfr Hannerz 1993:10), en maktordning som medieforskningen visar att journalistiken är en del av.

Men inte bara text utan även bilder spelar en viktig roll för hur personer kommer att uppfattas och vilka associationer man som läsare gör. Per-Markku Ristilammi tar upp denna aspekt i boken *Rosengård och den svarta poesin*. Som han skriver vet fotografer hur deras bilder ska samverka med texten och vilka associationer de ska göra (Ristilammi 1999:32). Beroende av vilket perspektiv man väljer att fotografera ur, vilka personer man väljer ut och vad som sägs i artikeln, skapas en berättelse som tas för mer eller mindre sann. Han påpekar även att journalister gärna beskriver personer som antingen goda eller onda, ser världen i svart eller vitt och att det inom dessa ramar inte finns utrymme för nyanser (Ristilammi 1999:36). Att bli tillskriven en identitet kan innebära att man också rättar sig efter den och införlivar och uppfyller dessa egenskaper i sin vardag (Svensson 1996:120). Men en viktig aspekt är att bilderna påverkar omgivningens sätt att se på invandrare. Den unga invandrartjejen som Metro skrev om hade stött på en rad förutfattade meningar i mötet med svenskar och det kan vara svårt att bemöta och förhålla sig till de fördomar som finns. Denna aspekt diskuterar även journalisten Lasse Sandström i sin bok *Rosengård i medieskugga* och refererar till Oscar Pripps slutsatser i en studie av huvudstadens förorter år 2001. Som exempel tar han upp hur de boende i Fittja tvingades förhålla sig till de tillskrivna egenskaperna av Fittja som problemområde och stereotypen av invandrare. ”Bilderna som ofta är av negativ karaktär påverkar deras möten med andra människor genom att de som individer tillskrivs kollektiva egenskaper” (Sandström 2004:19). Här har massmedierna en stor del i hur fördomar och attityder skapas. Journalisten ”vet” redan innan reportaget ska göras, hur den unga invandrarkillen är och hans möjlighet att definiera sin identitet i mötet med journalisten är starkt reducerad. En journalistik som ska sträva efter opartiskhet och objektivitet, tar istället verkligheten i egna händer och skapar en ny, föreställd verklighet (Brune 2004). Sandström menar tvärtemot Brune att man bör undvika att använda begreppet invandrare just för att ”det används av vissa med en dold negativ innebörd som ibland har rasistiska undertoner” (Sandström 2004:11). Han menar inte att journalisterna som skapar dessa bilder är rasister men att de genom detta ”bidrar till att vidmakthålla strukturer i samhället som förvandlar invandraren till en andra klassens medborgare” (Sandström 2004:64) och också förstärker tron om att olikheterna är naturliga.

Som Josef el Mahdi skriver i en artikel publicerad på Quick Responses hemsida är nyhetstidningar ”fulla av människor som kallas invandrare. Ofta är det svårt att veta om det är människor som just kommit till Sverige eller om det är personer som har bott i landet i 30 år det handlar om” (el Mahdi 2004). Detta är en aspekt som sällan diskuteras; vilka som är invandrare. Lena Gerholm och Simon Ekström gör en intressant reflektion i sin artikel *Orienten i Sverige* då de ställer frågan ”Varför ska vissa människor positioneras som just muslimer/araber och inte som intellektuella, målare, unga, gamla, storstadsbor eller frimärkssamlare?” (Ekström & Gerholm 2004). Vidare skriver de att många personer idag lever med ”överlappande identiteter och efter delvis olika normsystem” och därför borde även detta spegla journalistiken. Men som Brune menar beskrivs personer med invandrabakgrund och flyktingar i nyhetsjournalistiken oftast som objekt för politiska och administrativa åtgärder. Hon menar att beskrivningarna får ”verkliga konsekvenser för människors möjligheter till makt över sin situation” (Brune 2001:9). Foucaults maktuppdelning, att dominera, att utnyttja och att underordna tydliggörs här. De svenska journalisterna är de som har makten över ordet och beskrivningarna och de kan på så sätt dra fördel av sin situation genom att beskriva personer med invandrabakgrund på ett negativt, probleminriktat sätt. I och med att de befinner sig i en underordnad position är deras möjligheter att påverka framställningarna små.

Svenskhet som måttstock

”Människors behov av att skapa distinktioner och att dra gränser mellan den egna gruppen och *de andra* handlar i stor utsträckning om upprättandet av en identitet” (Johansson 1996:7) och genom att definiera ”de andra” som avvikare framträder också det svenska allt tydligare. Orden ”the more power any group has to create and wield representations, the less it is required to be representative” (Julien & Mercer 1996:453) är oerhört talande. En kunskapsregim behöver inte spegla verkligheten utan som Svensson menar så skapas den utifrån ett maktförhållande och den anpassas också efter de dominerandes behov (Svensson 1996). Denna problematik diskuteras även Sandström och pekar på att journalistiken skapar en positiv svensk självbild på bekostnad av stereotypisering av invandrare och etniska grupper (Sandström 2004:34).

Tillbaka till Ylva Brune som menar att invandrare som kategori är en produkt av nyhetsjournalistikens arbets- och framställningsformer, de villkor och begränsningar som nyhetsjournalistiken har. Här är två viktiga delar nyhetsvärdering och nyhetslogik. Den senare syftar på de regler och former i den journalistiska verksamheten som bestämmer texternas form och innehåll och samspelet med läsare och samhälle. Denna logik styr inte bara journalistiken utan också myndigheters och politikers sätt att presentera information. Nyheter ska vara aktuella och berätta om det viktigaste som hänt men här sker också ett urval. Någon måste bestämma vad som är viktigare än annat och därmed göra en nyhetsvärdering. Presentationen av nyheter styrs av just detta: en händelse eller ett fenomen ska presenteras relativt okomplicerat och på ett ofta mycket begränsat utrymme. Att generalisera och "spetsa till" och att framställa nyheten som en återspeglings av verkligheten är en av nyhetsjournalistikens förutsättningar. Detta behöver dock inte alltid få negativa konsekvenser. Brune beskriver nyhetstexter som en makt- och kunskapshierarki där "sanningar" skapas och det som hon benämner mediearkiv ingår i denna process. Med mediearkiv avses de redan publicerade artiklar som idag finns samlade i stora databaser och fungerar som bekräftelser på att det som journalisten skriver faktiskt är "sant". Om det redan har publicerats hundratals artiklar om att muslimska tjejer är förtryckta, så blir den senaste artikeln en i raden och kan också basera bakgrundsinformation på de tidigare publikationerna. Efterforskning eller alternativa tolkningar läggs åt sidan eftersom verkligheten redan finns beskriven. Just detta menar Brune är en av faktorerna till att nyhetsbevakningen av personer med utländsk bakgrund ser ut som den gör och också gör det svårt att förändra den (Brune 2004).

Genom att medierna använder sig av binära oppositioner blir invandrare till ett dem och får stå för de egenskaper som man inte vill förknippa med svenskar: de är förtryckare, traditionella och fanatiska. Det svenska innebär då underförstått det som är positivt: jämlikhet, modernitet och det "normala". Om hur den svenska självbilden förstärks genom mediernas framställningar beskriver Ristilammi träffande: "Det är alltid de andra som är förtryckta, det är alltid de andra som segar sig vidare i snålblåsten, aldrig vi" (Ristilammi 2001:62). Västvärldens sätt att tänka om andra kulturer präglas än idag av kolonialistiskt tankesätt och detta syns tydligt genom de sätt som kulturer och identiteter konstrueras och där de andra görs till objekt. Författarna till boken *Miljonprogram och media* skriver att "om det tidigare mer handlade om en kolonialism som tog sig i uttryck på ett mer påtagligt fysiskt sätt genom kolonistörernas anspråk på andra länder och människor handlar det i dag och för den här studien mer om en föreställning, en uppfattning och en inställning till andra människor" (Ericsson, Molina, Ristilammi 2002:29).

Detta skapar då i sin tur hierarkier och ett maktförhållande där journalisterna har tolkningsföreträde. De menar att medierna genomsyras av ett tänkande och en inställning om att den andra är totalt annorlunda. Detta kan relateras till Lasse Sandström som diskuterar begreppet rasifiering. Det syftar på de processer genom vilka invandrare framställs som annorlunda på grund av etniska eller kulturella skillnader (Sandström 2004:48). Här finner jag det aktuellt att ta upp begreppet kulturell rasism där diskriminering rättfärdigas med hänvisning till kulturella skillnader, att de ses som förklaringsmodell till problem. Olikheterna kulturer emellan ses som statiska och naturliga (de los Reyes & Molina 2003:314). Josef el Madhi menar att ett exempel på hur åtskillnad upprätthålls och skapas i mediala sammanhang är att personer med utländsk bakgrund i synnerhet intervjuas i "invandrarfrågor" och även på det sätt man skriver, vilka ord man väljer och att journalisten definierar personen som invandrare (Sandström 2004:70). Även Anna Bredström menar att "kultur presenteras här som ett statistiskt, essentiellt fenomen, som ett 'arv' eller 'bagage' människan bär med sig" (Bredström 2003:188) och hon, liksom Brune, menar att de experter som journalisterna lyfter fram figurerar just för att de styrker journalisternas utsagor. Ylva Brune pekar på det faktum att nutida nyhetsjournalistik till viss del präglas av ett nationalistiskt tankesätt där kategoriseringar och gestaltningar i värsta fall uttrycker rasistiska överlägsenhetsidéer. Kolonialistiska synsätt kan här skönjas och där "vi utnyttjar mediernas symboliska makt för att bekräfta 'vår' överlägsenhet" (Brune 2004:9). Likaså påpekar Paulina de los Reyes att segregation handlar om makten att göra "social och ekonomisk ojämlikhet till en fråga om etniska och kulturella skillnader" (de los Reyes 2001:59) och att mediernas beskrivningar av personer med utländsk bakgrund förstärker uppfattningen om statiska och oföränderliga skillnader kulturer emellan. Tendensen att se invandrare som bärare av sin kultur och därmed oföränderliga, vänder sig även Billy Ehn mot då han menar att "de (invandrarna, min kommentar) är aktivt kulturskapande i samspel eller konflikt med det omgivande samhället" (Ehn 2001:81).

Ylva Bruness slutsatser i texten "*Invandrare*" i *mediarkivets typgalleri* får avsluta detta avsnitt. Hon menar att medierna stereotypiserar personer med invandrarbakgrund, kategoriserar och lyfter fram några få egenskaper som får sägas karaktärisera hela gruppen. Detta kontrasteras då mot det "svenska" familjelivet men inte bara det normala utan mot den idealiska svenska familjen och svenska flickor utan några problem (Brune 2003:177).

Muslimska kvinnor och islam

Kvinnans ställning framställs nästan undantagslöst som underordnad; för det mesta framhålls att hon är starkt förtryckt. Muslimer är fanatiska. Det påpekas ofta när det är muslimer som begår våldsamheter och brott att de just är muslimer; något som medierna inte gör med kristna (Hvitfelt 2001:75).

Islam är den näst största religionen i Sverige men kanske är det den religion vi vet minst om och ändå tror oss veta mest om. Som Håkan Hvitfelt menar har få svenskar personliga erfarenheter av islam men har ändå en klar uppfattning om att det är en hotfull och förtryckande religion. Hvitfelt nämner skolundervisningen som en möjlig orsak till detta men skriver att "framför allt torde dock attityderna spegla massmediernas bevakning av händelser som på olika sätt kopplats till islam" (Hvitfelt 2001:72). Vidare menar han att islam kan ha kommit att stå för det främmande och okända och att detta även inkluderar sätten att se på invandrare och muslimer. På så sätt kan detta tolkas som en rädsla för det avvikande och annorlunda (Hvitfelt 2001:74).

Ett skäl skulle också kunna vara att det upplevs som hotfullt och annorlunda att muslimska kvinnor i stor utsträckning utövar sin religion "öppet", genom att exempelvis bära slöja. Detta till skillnad från den svenska "privatreligiositeten" som utövas i hemmet eller i kyrkan (Larsson & Sander 2001). Det skulle därmed kunna rymmas en stor okunskap som förklaring till varför muslimer upplevs som så avvikande. Men som Eva Karlsson påpekar är det viktigt att komma ihåg att muslimer liksom kristna utövar sin religion i varierande grad och att muslimer kan leva lika sekulariserat som många kristna i Sverige gör. Hon skriver vidare att medierna framhåller gärna invandrarflickors religion och deras förhållande till den medan flickor med svensk bakgrund sällan beskrivs som kristna eller icke-troende. Hon menar att den svenska uppfattningen om islam i allmänhet är att den är traditionell och förtryckande och att då koppla samman flickor och kvinnor med invandrabakgrund med islam ger omedelbart associationer till detta (Karlsson 2001).

Ingvar Svanberg och Mattias Tydén skriver att islam ofta beskrivs som oförenligt med demokrati och som något främmande och svårintegrerat, och då inte enbart i svenska medier och det svenska samhället utan detta är en diskussion som präglar västvärldens sätt att tänka om islamska länder (Svanberg & Tydén 1992:375). Malin Wimelius är kritisk mot det sättet att betrakta islam.

Hon menar att man måste anta utgångspunkten att ”religioner, kulturer och identiteter fortlöpande konstrueras av sina utövare och bärare. De är med andra ord inte på förhand givna” (Wimelius 2003). Medierna tenderar att framställa världen i svart och vitt (Brune 2004) och de olika tolkningar av islam som görs av dess utövare ryms inte inom dessa ramar. Att det finns olika inriktningar inom islam osynliggörs därmed och alla muslimer ses som en homogen grupp. Åsa Andersson riktar skarp kritik mot mediernas orientalisering då hon menar att medierna reproducerar ”sina orientaliska nyckelsymboler: kvinnorna dolda bakom sina slöjor, de hatiska, högljudda och fanatiska människomassorna, fokuseringen på sådant som motsvarar det inte ovanliga epitetet ’medeltida’”(Andersson 1996:165). En reflexion som citatet väcker är att medierna i stort sett aldrig ställer sig frågorna vad som är kvinnornas skäl till att bära slöja, hur många och vilka som gör det. Tanken att de kanske gör det som ett uttryck för sin religionstillhörighet, tycks ignoreras samt att alla kvinnor inte bär slöja. En av anledningarna kan vara att medierna genomsyras av ett dikotomiskt tänkande och att det inte finns utrymme för nyanser. Nyheter ska hårdras och framställas som att det finns en enda sann verklighet och detta sätt att beskriva människor på är en del av mediets inneboende logik (Brune 2004). Brune påpekar att medierna deltar i ett nationellt och kulturellt identitetsskapande där vilka som ingår i gemenskapen fastställs och vad som är normalt, det vill säga normen, och vad som är onormalt. Hon menar därför att nyhetstexter om islam och muslimsk kvinnoosyn bara kan förstås om man utgår från att nyheter som produceras snabbt och som läses snabbt, därför använder sig av ”välkända symboler, stereotyper och tankemönster” (Brune 2000:19). Att ”arabiska och muslimska kvinnor framställs som en oföränderlig och underordnad grupp, som om de existerar utanför historien” (Brune 2000:31) måste därför tolkas med ovan beskrivna bakgrund.

Boken *Inte utan min dotter* från 1980 som sedan också blev film, skapade en bild av att muslimska män är fanatiska och ociviliserade. Detta berättar Marianne Liliequist om i boken *I skuggan av "Inte utan min dotter"* för vilken hon har intervjuat exiliranier som är bosatta i Sverige. Alla vänder de sig mot den bild som västvärlden har av muslimer men som Liliequist skriver ”undkommer man inte vetskapen om den negativa bilden; man tvingas förhålla sig till den” (Liliequist 1996:17).

Andersson menar att ett ”sätt att förhålla sig till skildringarna av den muslimska världen är att kraftigt ta avstånd från den bild som massmedierna och populärkulturen presenterar. Det innebär alltså att inta det som Hall kallar den oppositionella positionen” (Andersson 1996:175).

Med detta menar hon att man använder sig av en alternativ tolkningsmodell av de dominerande maktpositionerna och på så sätt undviker att fastna i ett tänkande uppdelat i ett vi och ett dem och kan se bortom den egna kulturens gränser.

Som jag tidigare tagit upp har medierna en tendens att generalisera och relatera enstaka brott till en generell problematik som då rör invandrare i stort. Brune menar att genom att muslimer ofta intervjuas eller diskuteras i dessa frågor, kommer invandrare att associeras med muslimer, hederskultur och Mellanöstern. För att göra en stor nyhetshändelse av ett enstaka fall definierar medierna genom sin framställning situationen för alla invandrarkillar och andra generationens invandrarflickor och i kontrast finns då det svenska samhället som är allt det som de inte är (Brune 2003:165). Ofta när journalister intervjuar kvinnor med invandrarbakgrund och som är muslimer framhålls att de är just invandrare och muslimer. Är det så att de intervjuas just därför? Skulle artikeln inte skrivas annars och skulle dessa kvinnor i sådana fall finnas orepresenterade i medierna? Kanske går det inte att svara ja eller nej på frågan, men som Brune skriver är det viktigt att ha de frågorna i bakhuvudet både när man arbetar som journalist och som läsare (Brune 2004:232). Hon påpekar också att journalisterna alltid har företräde och att det kvinnorna säger sällan tas på allvar. De "blir framtagna rätten att definiera sin situation. Texten och läsaren vet bättre än de själva hur de egentligen har det" (Brune 2004:266). Hon menar vidare att många frågor troligen är konstruerade så att de intervjuade bara kan svara ja eller nej och på det sättet kontrasteras det svenska sättet att leva mot det som definieras som muslimskt. Eva Karlsson skriver att det finns en "strukturell över- och underordning genom att det finns ett underförstått hierarkiskt tänkande" (Karlsson 2001). Att muslimer ses som avvikare från det normativa svenska sättet att vara, menar hon legitimerar det sätt man gestaltar muslimska kvinnor.

Men vem skapar då dessa beskrivningar av muslimska kvinnor? Brune menar att det främst är mediernas konstruktion och att de myndighetspersoner och experter som ofta får uttala sig, finns där på tidningens initiativ. Även om de så kallade experterna uttrycker sig inom just sitt område och sin begränsade erfarenhet, förvandlar gärna medierna deras uttalanden till generella sanningar. Det skapas även en bild av att det behövs experter på området invandrarfamiljer (Brune 2003:176).

Under 1970-talet fokuserade medierna på, som de beskrev det, att invandrarkvinnor i Sverige var ett isolerat folk. Rubriker liknande "Så är den typiska invandrarkvinnan" som inte kunde svenska, figurerade frekvent och då liksom nu var kontrasten det svenska genuina och moderna folkhemmet (Brune 2003).

Men från slutet av 1990-talet har fokus varit på patriarkalt förtryck och också sexualiserat våld och som Brune skriver i sin avhandling *Nyheter från gränsen* förknippas kvinnor med invandrarbakgrund ofta med muslimska kvinnor som beskrivs som offer för en patriarkalisk kultur och som är passiva och förtryckta (Brune 2004:218). Vanligt förekommande är också att medierna beskriver invandrare som styrda av ett traditionellt tanke- och levnadssätt och kontrasten blir då det svenska samhället som uttrycks vara modernt och ett samhälle där full jämställdhet råder (Brune 2004).

Paulina de los Reyes, Irene Molina och Diana Mulinari gör en viktig poäng när de påpekar att de feministiska diskussionerna i Sverige kommit att enbart fokusera på en vit kvinnlighet och på så sätt utesluter många kvinnor. Invandrade kvinnor har fått stå som kontrast till svenska kvinnor och fått representera det förtryckta och ojämlika (de los Reyes, Molina, Mulinari 2003:22). För att koppla resonemanget till Foucault handlar detta mycket om vem som har makten att definiera och vilket vetande som dominerar och hur man ska leva "rätt". För att rättfärdiga och också hylla det svenska levnadssättet och feminismen, måste man ha "de andra" som får symbolisera det som svenskar inte är. På samma sätt kan man också förstå författarnas diskussion om hur medierna genom att beskriva hedersmord som specifikt för en viss kultur och att det inom de ramarna förekommer patriarkaliskt förtryck, samtidigt hävdar att det förtryck som förekommer i Sverige är en anomali (de los Reyes, Molina, Mulinari 2003:24). Även Lena Grip diskuterar problematiken kring hur hedersmord presenteras i svenska medier: "Det som är olikt det egna behandlas som en sammanhållen och heterogen grupp och med alla de dåliga egenskaper som man inte själv vill kännas vid" (Grip 2002). Genom att förlägga förtrycket i en annan kultur blir personers invandrarstatus en förklaringsmodell för de brott personer med utländsk bakgrund begår eller de beteenden som man inte vill se som svenska. På samma sätt menar de los Reyes, Molina och Mulinari att begreppet invandrarkvinna används för att påtala underordning och maktlöshet. Författarna skriver att detta sätt att kategorisera människor bör, och måste, analyseras ur ett maktperspektiv.

Men när invandrarstatus som sådan används för att symbolisera utanförskap och maktlöshet kan det vara på sin plats att reflektera över vilka tankestrukturer som styr vår förståelse av hur makten struktureras i samhället. Hur föreställningar om 'skillnader' mellan människor ger upphov till sociala kategoriseringar som återskapar hierarkier och bevarar makten (de los Reyes, Molina, Mulinari 2003:43).

Ylva Brune menar att när medier tar upp hedersmord och ska diskutera dess orsaker, så lyfts ofta islam och Koranen fram som skäl till att det kunnat sluta så fel. Det finns även journalister som beskrivit de muslimska män som begått hedersmord som styrda av sin religion och att morderna då kan förklaras med deras trosuppfattning. Brune skriver att tidningar ibland går så långt som att beskriva männen som "determinerade av Koranen" (Brune 2004:273). Hon citerar Thomas Hylland Eriksens som menar att, att det är "lika barockt som att leta i Bibeln efter förklaringar till de kristnas uppförande" (Brune 2004:273).

Avslutande kommentar

Syftet med detta kapitel var att undersöka vilka medierna beskriver som invandrare, hur stereotyperna av invandrare och muslimer i medierna ser ut och vem eller vilka som har definitionsmakten. Jag ville även fokusera på om det är relevant att definiera en person som invandrare och vilka konsekvenser detta kan få. Med hjälp av forskningsmaterial och litteratur tycker jag att bilden framträder tydligt. Det finns en enighet om att personer med invandrarbakgrund i de allra flesta fall beskrivs i samband med problem. Det svenska samhället är, underförstått eller uttalat, normen som invandrare jämförs med. Men som jag tagit upp är begreppet invandrare komplext och även om ”alla” vet att inte alla invandrade personer i Sverige ses som invandrare, saknas denna diskussion. Man tar för givet att läsarna vet vad som menas och så skapas genom medierna en bild av hur invandrare *är*.

Integrationsminister Jens Orback sa i en intervju i Dagens Nyheter i samband med att en undersökning presenterades om att invandrade akademiker har lägre lön än svenska akademiker, att ”det är bättre att tala om svenskar med utländsk bakgrund. Man blir så som man blir sedd” (Andersson 2005). Naturligtvis måste journalister kunna skriva om ”negativa” nyheter och problem i samband med invandrare men frågan är när begreppet är relevant och om man bara skriver dessa nyheter. Att skriva att en person är invandrare eller inte: forskarna är inte eniga men de är överens om att ordet idag ger negativa associationer och det är stor risk att det blir som Christian Catomeris skriver ”att stora grupper av människor på detta sätt utesluts ur de gemenskaper där samhällets självbilder formas är ett hot mot demokratin och därmed mot Sveriges grundläggande värderingar” (Catomeris 2001:25). Detta kan i sin tur komma att få diskriminerande effekter och skapa ett utanförskap.

Muslimska kvinnor beskrivs ofta i medierna som förtryckta, utan egen vilja och helt styrda av sin man och sin religion och hon jämförs ofta med den svenska kvinnan som beskrivs som hennes totala motsats. Att vissa muslimska kvinnor väljer att bära slöja skapar ett slags avstånd och förknippas i Sverige med förtryck. Denna parallell har vuxit sig så stark att debatten sällan når utanför den argumenteringen. Troligen ryms det en stor okunskap i hur muslimer framställs och Hvitfelt nämner skolundervisningens stereotypa bilder av islam som en anledning (Hvitfelt 2001).

Som Brune påpekar har medierna en stor del i det nationella identitetsskapandet och att avgränsa vilka som ingår i den och inte. Det handlar även om att definiera vad som är normalt, det vill säga normen, och hur man inte ska vara (Brune 2000). För att då tydliggöra vad svenskhet är, används islam och muslimer som dess motpol.

Genom att framställa muslimska kvinnor som förtryckta, framstår svenska kvinnor som jämställda och ”fria”. de los Reyes, Molina, och Mulinari menar att definiera en person som invandrarkvinna är uttryck för en maktordning och görs i syfte för att påtala underordning och främja makten (de los Reyes, Molina, Mulinari 2003). Det blir därför intressant att nu utifrån intervjumaterialet se hur intervjupersonerna upplever beskrivningarna och i vilken utsträckning det påverkar dem.

KAPITEL 3 – ”De tror att jag är terrorist”

I detta kapitel vill jag fästa fokus på hur muslimska kvinnor ser på och upplever nyhetsrapporteringen om muslimer, invandrare och islam. Jag vill också undersöka om den mediala bilden stämmer överens med deras verklighet. Vidare vill jag närmare visa på om och i så fall hur de påverkas av mediernas beskrivningar och vilka konsekvenser beskrivningarna får. Jag har i det föregående kapitlet beskrivit hur medierna oftast skildrar muslimska kvinnor ensidigt och lyfter fram förtryck och våld i samband med muslimska kvinnor (Hvitfelt 2001, Grip 2002, Liliequist 1996). Jag ställde under intervjuerna frågor om hur de upplever att invandrare beskrivs och hur specifikt muslimska kvinnor skildras. Sara som konverterat och Paula som ska konvertera till islam är etniskt svenska och har därför inga personliga upplevelser av hur man som invandrare beskrivs men däremot som muslim. Detta utesluter dock inte att de har en uppfattning om hur invandrare skildras i medierna som Saras citat nedan visar.

Att kategoriseras som invandrare

Jag tycker att ordet invandrare har fått en så ensidig beskrivning av människan – och hur länge räknas man som invandrare egentligen? Säger man så om finländska invandrade kvinnor? Tanken går direkt till turkiska/arabiska kvinnor när man hör ordet invandrare. Hur många tänker att det kan röra sig om norska kvinnor? (Sara).

Som jag tog upp i *Kapitel 2 – Den mediala makten* började ordet invandrare i stor utsträckning att användas på 1970-talet. Att ordet inte ger positiva associationer och fungerar integrerande (Svanberg & Tydén 1999) talar intervjuerna sitt klara språk om. Jag frågade Nahid hur hon såg på begreppet invandrare. ”Oj, det här begreppet. Jag tror att för mig och för de flesta, så är det negativt, faktiskt. För det mesta är det faktiskt negativt, jag kan inte se något positivt med det överhuvudtaget.” Flertalet höll med henne om detta, att det får negativa följder när exempelvis en ung kvinna presenteras som invandrartjej i artiklar. Detta för att de menar att invandrare förknippas med problem och specifikt muslimska kvinnor med förtryck.

Att tillskrivas invandrarstatus innebär att man har sitt ursprung i ett annat land (de los Reyes 2001:56) men som Sara sa så beskrivs inte en norska som invandrare i medierna. ”Till exempel amerikaner eller engelsmän, det skulle ju aldrig nämnas i medierna. Speciellt om personen är vit. Kanske om han vore afroamerikan. Men om personen ser svensk ut så har de ganska mycket saker gemensamt” (Nahid).

Om detta är intervjupersonerna eniga: en person från ett europeiskt land är inte invandrare i journalisternas ögon. Nahid påpekade också att hon inte tycker det är relevant att skriva att en person är invandrare och menade att man som läsare inte har någon nytta av att veta att en ung kvinna är från Iran. ”Om man har gjort något bra liksom, det räcker att skriva att man är tjej och i tjugårsåldern. Det räcker. Om man har ett tema till exempel om invandrare som lyckats. Där är det ju relevant. Men annars, jag tycker inte det faktiskt” (Nahid).

Nadja: Men det är mer så här om man ser, vi bor ju i Sverige och om ett land är nära Sverige, så säger man till exempel polsk kvinna eller så, men om det är längre som Bosnien då säger man invandrare.

Fatima: Asien.

Nadja: Ja eller Asien. Då använder man ordet invandrare.

Fatima: Och då förknippar man direkt med något negativt och det är det som man måste ändra liksom.

Utseendet har alltså en stor betydelse: ser man svensk ut är det relativt lätt att smälta in men har man ett avvikande utseende blir man kategoriserad som invandrare. Om man då som muslim bär slöja blir denna icke-tillhörighet med det svenska samhället än mer uppenbar och kanske kan slöjan upplevas som att muslimska kvinnor faktiskt tar avstånd från det svenska sättet att leva. Ylva Brune talar om mediearkivet som jag skrev om i det tidigare kapitlet, att om tillräckligt många artiklar skrivs på samma sätt blir det till en vedertagen sanningsenlig bild (Brune 2004). I medierna förenklas verkligheten och ger en selektiv bild av den. På detta sätt kan svaren tolkas som att medierna skapat en bild av hur en invandrare *är* och att begreppet ofta används i negativa sammanhang. Mahin ser däremot inget negativt i att bli definierad som invandrare. Hon menar att det är ju så det är och att det faktum att hon inte talar perfekt svenska gör att hon inte kan säga att hon är svensk. Detta skulle kunna tolkas som att hon inte accepterar de tillskrivna egenskaperna som begreppet invandrare för med sig och att hon själv inte har negativa erfarenheter av begreppet.

Det kan därför ses som en form av motstånd mot den etablerade kunskapen. Hon berättar dock om svårigheter med att få jobb som invandrare och muslim i Sverige. Men att utöva motmakt sker alltid inom maktens ramar och därför blir det också en begränsad påverkan (Hörnqvist 1996). Dock så menar Hörnqvist att motstånd också kan fungera som utjämning av styrkeförhållandena. Eftersom Mahin inte ser det som negativt att kategoriseras som invandrare, kan också hennes strategi verka i positiv riktning och hennes handlande således avdramatisera detta laddade begrepp. Dels kan hon påverka personer i hennes omgivning men också sin egen självbild. Att inte införliva de tillskrivna egenskaperna kan bidra till att skapa en mer positiv självbild. Hon kan på detta sätt sägas destabilisera de rådande styrkeförhållandena (Foucault 2002) och visar också på att styrkeförhållanden inte är konstanta utan varierar beroende av situation.

Muslimska kvinnor i medierna framställs ofta som traditionella och förtryckta bakom sina slöjor (Andersson 1996:165) och Susanna påpekade att den mediala bilden av slöjan är starkt förknippad med förtryck och tvång. Muslimer och invandrade personer inkluderas inte i det svenska vi:et utan hålls utanför med hjälp av språkliga kategorier (jfr Catomeris 2001:25). Hur invandrare och muslimer beskrivs i medierna synliggör också vad som inte hör till den svenska normen (Brune 2004). Att som etniskt svensk kvinna då konvertera till islam möter oförståelse från samhället: denna religion som under många år fått stå för det traditionella, barbariska och kvinnoförtryckande, väljer nu dessa kvinnor själva. Upprättandet av en svensk identitet blir därför mer otydlig, för vilka ingår i vi:et om det har kommit att inkludera även de andra?

Några av intervjupersonerna berättade att de ofta får frågan om deras man eller pappa tvingat dem att utöva islam och beskrev att de trötta på att de ifrågasätts och inte respekteras för de val som de har gjort. De upplever att de mediala beskrivningarna är oerhört ensidiga och tror att medierna har en stor påverkan för vilka fördomar svenskar har om islam och muslimer. Alla menar de att det efter 11 september i USA nästintill blivit en häxjakt på muslimer och att alla muslimer ses som potentiella terrorister.

Julia berättade om när hon och hennes mamma åkte till Saudiarabien efter 11 september för att hälsa på släkten och att de fick enträgna frågor i tullen.

Jättejobbigt liksom, ”vart ska ni, varför och adress och vad ska ni göra där” och samma sak när vi kom tillbaka. Jag sa till mamma att hon var tvungen att ta av sig sjalen när vi var på väg, jag sa till henne ”du får ta av dig sjalen, jag pallar inte med det här”. De stoppade alla som hade sjal, bara för att hon tog av sig sjalen, de släppte förbi oss (Julia).

Flera av intervjupersonerna bär inte slöja och de menar alla att det är lättare att bli accepterad i samhället då, men att när folk får höra att de är muslimer, tar ett steg tillbaka och ställer frågor som ”Har du valt din man själv?” och ”Är du förtryckt av din man?”. Isabell menade däremot att man som invandrare har betydligt lättare att bli accepterad än som muslim, just för att slöjan ses som en symbol för förtryck. Att bära slöja är ett sätt att skydda kvinnan menar Isabell och visar också hennes underkastelse för Gud. Hon är kritisk till att västvärldens levnadssätt, som hon menar, alltid ses som det eftersträvansvärda. ”Om jag väljer att bära slöja varför ska du ifrågasätta mig? Vem säger att det här livet är rätt, att västvärldens sätt att leva är rätt? Jag tycker inte att någon har rätt att döma någon som bär slöja, det är ingens rättighet.”

Anna Månsson skriver i artikeln *Muslim efter noggrant val* om kvinnor som konverterat till islam och att de genom denna religiösa tillhörighet skapat nya alternativa kvinnligheter. Detta behöver inte innebära att man tar avstånd från den man tidigare var utan snarare att dessa olika identiteter samverkar (Månsson 2003). På samma sätt kan mitt intervjumaterial tolkas. Att vara muslim innebär inte att detta är ens enda identitet eller tillhörighet men som flera av intervjupersonerna beskriver det är detta ett sätt att ta avstånd från den sexualiserade bilden av kvinnan (Julia, Layla, Isabell). Men de har samtidigt ett kritiskt förhållningssätt till islam och diskuterade problematiken när traditioner och kulturella handlingar kopplas samman med islam i medierna. De påpekade gång på gång att islam är en fredlig religion som tar avstånd från förtryck och fundamentalism och menar att man måste skilja på detta och på religionen.

Mediernas beskrivningar

Första gången jag träffade Julia var i moskén och när jag berättade att jag skulle skriva om hur muslimska kvinnor upplever att de skildras i medierna sa hon snabbt: ”Vi blir alltid beskrivna som offer!”.

Jag tänkte på hennes ord länge efter det och återkommer till dem gång på gång under mitt uppsatsarbete. Men varför är det så, att muslimska kvinnor beskrivs som offer, offer för en religion och för ett patriarkalt förtryck?

En fråga som jag ställde vid alla intervjutillfällena var: ”Tycker du att personer med invandrarbakgrund får samma utrymme i medierna som svenskar?”. Det var ingen av intervjupersonerna som svarade ja men däremot fanns det delvis skilda uppfattningar i denna fråga. Meryem svarade att hon tyckte att det är väldigt uppdelat och att journalister när de intervjuar en person med utländsk bakgrund alltid lyfter fram invandrarbakgrunden. Sophie menade att ”det beror på inom vilket område, för inom brott så här så kanske det blir mer fokus på att det är en invandrare än om det vore en svensk” och ”jag menar inte att smutskasta medierna jättemycket nu, men när man kommer till dom här lite finare områdena, då brukar inte invandrare nämnas. Utan då är det Bengt och Olle och Pelle och alla de här svenskarna som tas upp”.

Detta var något som kom upp flertalet gånger i samband med detta: att invandrarbakgrunden lyfts fram när det gäller problem. ”Då är det oftast så här åhh, han var turk och invandrare, det är oftast de här lite sämre ämnena, som brott och om någon har blivit våldtagen. Det är oftast då de kommer upp de här invandrarfrågorna” (Sophie). Som Birgitta Svensson skriver så utövas makten genom att vissa vetandeformer skapas (Svensson 1996:107) och utifrån intervjuaren framträder en bild av att det inom medierna finns en hierarki där svenskar står högre än invandrare och att detta avspeglas i journalistiken (jfr Svensson 1996). Då svenskheten är normen kan man som invandrare aldrig leva upp till kraven och som jag beskrev är artikeln i Metro ett exempel på att anpassning krävs för att man som invandrare ska bli accepterad.

Men intervjuas då svenskar och invandrare i olika frågor? Sara menade att invandrare oftast intervjuas när det gäller religiösa och kulturella frågor. Under gruppintervju 2 ställde jag frågan om det finns frågor eller problem som återkommande tas upp i medierna:

Fatima: Arbetslöshet, kriminalitet.

Paula: Kvinnsituationen i första hand.

Fatima: Segregation, kvinnor som är nedtryckta. Det tas sällan upp det positiva.

Paula: Och många frågor är ju också vridna, så att man får ett visst svar...

Författaren: Vinklade?

Paula: Precis, vinklade, precis, att de vill bara ha svar på en sak. Och som du sa att de bara intresserar sig för vissa saker och att de bara vill se det negativa och att det är vissa frågor och att de struntar i svaren.

”När det gäller diskrimineringsfrågor, när det gäller kriminalitet, ja invandrare är de lägsta människorna i samhället, det är invandrare med hemlösa och alkoholister, vi ligger på samma plan. Om vi ska prata om muslimer så ligger de ännu lägre och det är bara av... rädslan av att hur kan de komma till vårt land och bygga en moské här” (Julia). Som jag nämnde tidigare var den första reaktion jag fick på mitt uppsatsämne att muslimska kvinnor framställs som offer i medierna (Julia).

Intervjupersonerna drog ibland själva parallell mellan invandrare och muslimer vilket kanske inte är så förvånande då de flesta av Sveriges muslimer har sitt ursprung i andra länder. Men som Layla påpekade ”jag kan själv acceptera att jag är invandrare men jag kan inte acceptera att mina barn är det när de är födda här. De har inte bott i något annat land än Sverige. De är födda här, de har växt upp här, de har gått i skola här”.

Jag vill nu fördjupa mig i hur muslimska kvinnor och islam presenteras i medierna. Att muslimska kvinnor ofta beskrivs som att det är synd om dem och att de inte är självständiga, var återkommande under intervjuerna (Mahin, Sara, Meryem, Nora). ”Det mesta är om förtryck, misshandel och klädsel, att mannen har makt. Det är det mesta som... men det stämmer inte” (Layla). Detta var även Isabells uppfattning och hon menade också att muslimska kvinnor framställs som att de inte har någon talan, att mannen alltid har sista ordet.

Ja ibland blir man förbannad när man kollar på nyheterna, för det mesta faktiskt... Det blir man och det handlar ju om islam över huvudtaget liksom. De som gör det här, spränger sig själva i luften liksom, de får stå för alla muslimer liksom och så fokuserar man inte på de som faktiskt utövar religionen (Nahid).

Intervjupersonerna är väl medvetna om de föreställningar som medierna och också svenskar har om islam och muslimer. Ingen av de intervjuade tror att man kan bortse från mediernas betydelse för hur muslimer ses av samhället och de fördomar som finns. Även om de inte accepterar denna sanningsregim så måste de förhålla sig till den på något sätt (Foucault 2002). Jag kommer att diskutera detta utförligare under rubriken *Att påverka och att påverkas*.

”Jag tycker det är mest okunskap, om de kan lära sig umgås med muslimska kvinnor lär de sig väldigt mycket om kvinnan, om den muslimska kvinnan. Hur hon ska bli bemött och hur kunnig hon är, hur villig hon är att jobba” (Layla). Just okunskapen och att få svenskar har kontakt med muslimer nämnde intervjupersonerna som orsaker till varför de tror att journalistiken rapporterar så ensidigt om islam. Kanske ligger det något i det som Hörnqvist skriver att okunskap ibland kan vara lika användbar som vetenskap (Hörnqvist 1996:163f). Eftersom journalistkåren är relativt homogen och består till största delen av svensk stockholmsboende medelklass (Sandström 2004:23) har journalister få kontakter med islam och muslimer och okunskapen är kanske därför en av förklaringarna.

När jag frågade Sophie om hon tyckte att det fanns en stereotyp i medierna av muslimska kvinnor fick jag ett oerhört detaljerat svar:

Min stereotyp skulle ju vara, alltså det beror ju på inriktningen men den svenska stereotypen är ju att hon har sjal och är tyst och ganska tillbakadragen, hon är blyg, hon är invandrare, säkert arab. Hon har en man som har skägg, nej han har mustasch och så är han arab han med. De har ett par barn och hon sitter hemma rätt så mycket och när hon inte gör det så jobbar hon på dagis. Hon är harmonisk och lyder sin man och så. Hon jobbar, ja stereotypen, ja hon jobbar inom vård och dagis, inte inom parlament och så där utan enklare, som undersköterska och så (Sophie).

Detta var ett återkommande svar under intervjuerna. ”Förtryckta, förtryckta, har inga åsikter, har inget att säga till om, kan inte tycka och tänka själva, deras män styr dem” (Julia), ”okunniga, svaga och förtryckta” (Sara) och att ”man är förtryckt av sin man, de slår oss, vi har ingen självtalan, männen har alltid sista ordet” (Isabell). Det är ingen som tycker att medierna visar upp en verklighetsbaserad bild utan att de istället utgår från fördomar om muslimer och islam. Men vad är det då som inte lyfts fram?

Alltså om jag har valt i det här samhället, det är svårt, på arbetsmarknaden, på jobbet, i skolan. Man får blickar och sedan om jag fortfarande vill och känner att jag vill bli muslim, det är min egen vilja. De måste förstå att det finns kvinnor som vill leva så. Vi har olika behov, om jag hittar mitt behov, man ska släppa mig, jag är lycklig (Mahin).

Nahid menade att medierna måste skildra en mer rättvis och representativ bild av islam. ”Det är sällan man får höra att i islam är det inte tillåtet att förtrycka sin kvinna överhuvudtaget liksom. Det tycker jag är jättedåligt att man inte tar upp det.” Julia sa under intervjun att ”pennan är makt” och det är en liknelse väl värd att fundera över. Gång på gång sa intervjupersonerna att medierna har en felaktig bild av islam men att de inte är intresserade av att visa en annan bild. Sara tycker att medierna ska visa att ”det finns högutbildade svenska konvertiter som är muslimer, likväl som det finns muslimer med invandrabakgrund som utbildar sig och kämpar. Och att många av dem är väldigt starka och målmedvetna – och inte alls förtryckta eller utsatta för hedersrelaterade saker”. Att man aldrig skriver om välutbildade muslimska kvinnor som lyckats höll även Nora med om. Vad som inte heller framkommer enligt intervjupersonerna är att islam rymmer många olika inriktningar.

En fördomsfull bild

Vid flera intervjutillfällen på caféer märkte jag hur folk bredvid oss tittade, en del mer diskret men andra mer direkt. Sophie som bär kåpa, en lång svart icke kroppsnära klädsel, viskade till mig under intervjutillfället: ”Vi har åskådare”. En dam stirrade mer eller mindre öppet på henne och jag blev väldigt förvånad över att hon gjorde det så oförskräckt. Men Sophie beskrev att detta händer henne dagligen och hon fäste inte så stor vikt vid det. Hon blev praktiserande muslim för ungefär två år sedan och hon berättar om vilka fördomar hon hade om religionen innan hon blev mer insatt.

Innan jag började praktisera tyckte jag också att alla muslimska kvinnor var likadana, att de bara var blyga och tysta, att det var så de fungerade. Jag hade inte så mycket kontakt med muslimer. Det var ju den uppfattningen jag fick genom medierna och det är ju så med icke-muslimer också. Om de inte är med muslimer så får de ju bara den uppfattningen som presenteras av media. Jag tyckte de var helt döda och torra och var jätteblyga. Men jag kan erkänna att jag hade ju massa fördomar, jag trodde att de var människor som inte någon personlighet. Det finns lika många personligheter där som hos vanliga människor (Sophie).

Sophie berättade om att när hon för ungefär två år sedan började intressera sig för islam, snabbt kände ”att det här var rätt, att det inte kunde vara något påhittat. Att det här verkligen var för mig”. Men hon hade som hon beskrev det blivit fullmatad av den mediala negativa bilden av islam och det tog ett tag innan hon kunde se att den inte stämde.

Jag frågade Sara om hennes verklighet stämmer överens med mediernas och svaret ”nä, inte ett dugg” kan också sägas sammanfatta de övriga intervjupersonernas svar. Nahid menar att medierna har skapat en bild av att muslimer inte riktigt är vanliga människor. ”Det är synd att man inte liksom visar att det faktiskt är ett normalt liv, att man går upp på morgonen /.../ Alltså människor som utövar religion är precis som andra.”

Medierna kan genom sina beskrivningar begränsa människors handlingsutrymme på så sätt att deras beskrivningar skapar gränser för vad som accepteras och vem som tillåts göra vad. Om medierna som Nahid uppfattar det skildrar muslimer som avvikare från samhällsnormen kan dessa beskrivningar dels påverka hur muslimer blir bemötta av andra människor men också göra att de sätter gränser för sig själva (Svensson 1996:120). Som intervjuvärdens visat upplever de att muslimska kvinnor i medierna beskrivs som en homogen grupp och det kan på detta sätt skapas en gräns mellan att vara svensk och att vara muslim. Om de tilldelas egenskaper som inte anses vara förenliga med den svenska identiteten, blir avståndet än större (Sernhede 1996:90). Muslimska kvinnor kan genom detta bli mer sammansvetsade som grupp för att de hela tiden tilldelas en gruppidentitet. Jag vill här återvända till Svensson som menar att grupper och individers identitet skapas i underordningen och identiteten synliggörs utifrån denna underordnade position (Svensson 1996:118). Men Svensson påpekar också att man inte har en identitet utan flera samverkande och att det pågår en ständig växelverkan dem emellan. Intervjuvärdens pekar på att de upplever det som att deras muslimska identitet av medierna alltid kommer i första hand och också uppfattas som essentialistisk, vilket innebär att den skulle vara på förhand given och oföränderlig. Detta blir mer konkret om jag påminner om hur intervjupersonerna upplever att muslimska kvinnor gestaltas. De tycker att medierna framställer dem som offer för en patriarkal religion, att de är tvingade att vara hemma, att deras män påtvingar dem slöja och att de är allt annat än självständiga. ”Bilden av ’muslimen’ blir än mer komplex om man tar i beaktande alla de andra självrepresentationer och lojaliteter som hon eller han kan ha genom yrke eller fritidssysselsättning, som malmöbo eller svensk. Identiteten är flexibel, situationell och utbytbar – en konstruktion” (Karlsson 1999:196). Men den identitet de som muslimska kvinnor blir tillskrivna av medierna rymmer sällan några nyanser.

Deras identitet som mamma, som undersköterska, som svensk och så vidare, osynliggörs och de får endast komma till tals i sammanhang som relaterar till islam eller invandrare. På detta sätt begränsar medierna deras handlingsutrymme då journalisterna enbart ser till en selektiv och stereotyp bild av deras muslimska identitet.

Att påverka och att påverkas

Men man visar bara upp det barbariska liksom. Vi har ju faktiskt varit bland de största i världen och varit ett ledande folk och det tycker jag är synd att man bara fokuserar på vita europeiska män. Det är synd att man inte får lära sig det själv som muslim för då känner man sig lite starkare, att vi är inte så himla dåliga liksom (Nahid).

Alla jag intervjuat upplever att medierna fokuserar på problem och negativa föreställningar av islam. Detta påverkar andra människors sätt att bemöta dem och Sophie som bär kåpa tror att den bild som målats upp av Afghanistan påverkar mycket. ”Så de tittar på mig så här och ’åh vad hemskt’. Terrorism kopplas ju också ihop med det här, att de tror att jag är terrorist och ska explodera mig själv någonstans.” Nahid berättade om att hon och hennes lillasyster blivit intervjuade för en tidning som hade ett temanummer om islam. Nahid bär slöja, det gör inte hennes syster. Intervjun tycker hon gick bra och hon beskrev att hon fick sagt det hon ville säga. Men när hon sedan läste artikeln i tidningen hade journalisten ställt de båda systrarna mot varandra, så att Nahid fick representera det traditionella och hennes syster det svenska och att det var en konflikt dem emellan. ”Min lillasyster sa liksom att hon inte ville ha det (slöja, min kommentar) nu och så där men det blev liksom, alltså vi blev mot varandra. Åh snälla liksom, att man måste förstärka det här att vi är emot varandra, annars är det ju liksom för normalt, då är man ju tråkig också” (Nahid).

Förställningarna av islam tycks djupt rotade och svåra att förändra, men upplever intervjupersonerna att de kan påverka den mediala bilden? Layla beskriver det som att ”man är maktlös, man försöker på något sätt via förbund och moskén men det är som att om man skriver och vill få kontakt med journalister och media då stoppar de oss där liksom”. Sara säger att om journalisterna bara ville ta fram informationen så skulle de upptäcka en helt annan bild av muslimska kvinnor. ”Jag är inte förtryckt, har utbildat mig på universitet, har en man som tillfrågar mig om i stort sett allt som berör mig. Jag är väldigt självständig.”

I deras svar ryms ett slags hopplöshet, att de inte blir tagna på allvar utan att journalisterna tror sig veta bättre om hur deras liv är än vad de själva gör. Mahin berättar att ”man tappar lusten, man tänker jag orkar inte bevisa nånting. Och jag tror i Sverige, det händer precis så. Att muslimer bryr sig inte längre vad media säger, det är tyvärr så”. Julia till exempel söker sig till andra informationskanaler än svenska medier, som Al-Jahzira och Sophie berättar också om att hon inte läser tidningar utan kollar på text-tv och söker information bland ”sina källor” som exempelvis Koranen.

De menar däremot att det kan vara lättare att förändra folks inställning till islam genom att de lär känna en person som är muslim och som då upptäcker att hon är en människa som alla andra. Nahid tror att hon påverkar folks attityder genom att hon är sig själv och att hon vågar ta plats när hon börjar en ny kurs exempelvis. Även om hon tycker att hon inte haft några större svårigheter som muslim i det svenska samhället, stöter hon dock då och då på fördomar. Hon berättar om en händelse då hon två gånger på samma kväll blev kallad påskkärring när hon var ute.

Att bära slöja är inte helt problemfritt men som Nahid beskriver det, ”jag förstår inte varför det ska bli sånt rabalder över en liten tygbit liksom, det är ju som att ha en kors eller nåt. Alltså jag visar att jag är muslim och punkt slut”. Sophie berättade att hon håller sig mer till sina ”kretsar” och tror att hon i framtiden kommer arbeta på ett muslimskt dagis. Att hon kommer att välja det som är bekvämt för henne och där hon inte behöver förklara sin klädsel eller varför hon inte äter griskött. Fatima säger att hon inte umgås så mycket med svenskar för att ”det är massor av falskhet, man vet inte riktigt vad de tycker”. Hon upplever att svenskar pratar till henne på ett annat sätt, hon bär inte slöja och säger att när exempelvis hennes arbetskamrater pratar om islam så ser de henne som ett undantag från den gruppen. De har en tydlig uppfattning om hur muslimska kvinnor är och eftersom hon varken bär slöja eller förtrycks av sin man, passar hon inte in i den stereotypen. Hon ses då som en avvikare. Denna diskussion fördes under gruppintervju 2 och Mahin frågade henne då om hon försöker ändra den bilden som de har om muslimer. Fatima svarar då: ”Alltså egentligen jag struntar i det. De får skaffa sin egen uppfattning”. Mahin replikerar: ”Därför ändras ingenting. När jag kommer i närheten av sådan diskussion jag gör allt för att ändra den bilden”.

Meryem menar att man som muslim och invandrare aldrig får chansen att visa vad man kan, att man bara får jobb som städare. Hon får medhåll av Layla som säger att ”man ska jobba dubbelt så mycket om man ska lyckas. Speciellt om man är kvinna. Hon är dubbelt utsatt alltså. Först så är hon invandrare, sedan är hon en kvinna och tredje, hon är muslim”.

Följande konversation är en del i en diskussion om att slöjan ses som en symbol för förtryck och ofta väcker uppmärksamhet, i medierna och i deras möten med icke-muslimer.

Meryem: Varför gör de inte det med annan klädsel? Alltså så här punkare eller...

Bara med sjal.

Layla: Eller de som är lättklädda, lättklädda.

Meryem: Alla andra klädsel. Det finns massa här i Sverige.

Layla: Det är tillåtet då.

Meryem: Det är inget konstigt med det, men när det gäller sjal då är det en stor sak och...

Layla: Och det att titta på oss. Precis som om man var tjuv alltså, det gör ont. Man vill säga "jag är faktiskt ingen tjuv". Ibland alltså det finns vissa butiker, man har helt tappat lusten att gå och handla där.

Susanna: Ja väktare när man går och handlar, alla är efter en.

Julia berättar att hon när hon går in i en affär alltid har händerna i fickorna, just för att folk jämt tittar på henne och tror att hon stjälar. Hon har gjort så i så många år nu att det sker automatiskt. "Det är bara för att de inte ska misstänka att jag tar någonting, för de tror att alla invandrare är tjuvar och misshandlare." Julia hoppas att hon kan påverka den negativa bilden av invandrare och muslimer men säger samtidigt att det är svårt eftersom "vi inte kommer in på arbetsmarknaden, när vi inte kommer in någonstans". Hon säger att det tär på henne psykiskt att "du vet att du är kapabel, att du har utbildning, att du vet att du kan, men att du får inte på grund av att du är annorlunda och då blir man knäckt psykiskt".

"Men det kan ju kännas också så här, att man ska bevisa att man är bra. Jag kanske inte vill vara bra. Jag kanske vill vara hemma och vara arbetslös och titta på tv och såpor liksom. Alltså som svensk, eller som helsvensk, så har du inte den här pressen på dig" (Nahid). Hon säger också att "man får ju ta det för samtidigt tänker jag så här att om jag har personliga mål då bryr inte jag mig om att jag måste jobba hårdare och så, det spelar ingen roll". Sophie säger också att det är mer press, att man måste prestera mer om man är invandrare och muslim "men det är något man bara låter gå".

Till viss del kan man säga att de tvingas anpassa sig efter den hierarki som medierna och även samhället byggt upp. De accepterar inte de tillskrivna egenskaperna men de tvingas mer eller mindre frivilligt att inrätta sig efter dem i sina kontakter utanför den egna sociala kretsen. Deras möjligheter att påverka den mediala bilden beskriver de som relativt små.

De upplever att de inte tas på allvar och att många journalister redan har en klar bild av hur verkligheten ser ut. De tycker att de i större grad kan påverka personers attityder till islam och muslimer om de har närmare kontakt med personen som på arbeten och bland vänner, men att det är svårt att komma in i den svenska gemenskapen. Därmed inte sagt att medierna är den enda arena på vilken individers och gruppers identiteter formas, men det är en av dem. Det finns också journalister och medier som har en betydligt positivare syn och som arbetar för en mer jämställd nyhetsrapportering. Men dessa berättelser är intervjupersonernas upplevelser och svar på de frågor jag ställt.

Avslutande kommentar

De huvudsakliga frågor jag ville svara på i detta kapitel var hur de intervjuade upplever mediernas nyhetsrapportering om muslimer, invandrare och islam, om deras verklighet stämmer överens med mediernas och vilka konsekvenser beskrivningarna får. Jag har även diskuterat i vilken utsträckning de upplever att de kan påverka mediebilderna och hur de påverkas av de mediala framställningarna. Intervjuerna har även kretsat kring invandrarbegreppet, dess innebörder och hur intervjupersonerna förhåller sig till det.

De upplever alla att medierna reproducerar en stereotyp bild av islam och muslimer och för att sammanfatta hur denna bild ser ut återvänder jag till Julias svar på hur muslimska kvinnor framställs. ”Förtryckta, förtryckta, har inga åsikter, har inget att säga till om, kan inte tycka och tänka själva, deras män styr dem.” Detta svar tycker jag fångar den allmänna uppfattningen då svaren har varit entydiga. Men intervjupersonerna instämmer på intet sätt med den mediala produkten av muslimer och upplever det som att journalisterna inte är intresserade av hur deras verklighet ser ut.

Deras berättelser innehåller erfarenheter av en rad fördomar som de mött i samhället, som frågor om deras pappa valt vilken man de ska gifta sig med, om de tvingas bära slöja av sina män och om de är förtryckta. Marianne Liliequist skriver om just detta: att tidningar, litteratur och film på olika sätt skapat stereotypen om den förtryckta muslimska kvinnan och den fanatiska muslimske mannen. Hon menar också att filmer som *Inte utan min dotter* från början av 1990-talet i stor utsträckning påverkats folks inställning till islam (Liliequist 1996). Att intervjupersonerna är medvetna om denna bild av islam, innebär att de aktivt måste förhålla sig till den. De tar avstånd från den men stöter ofta på fördomar och detta begränsar även deras handlingsutrymme. Med slöja beskriver de att det är svårare att få jobb, vakter i affärer följer efter dem och som Nahids exempel, att två gånger samma kväll bli kallad påskkärring. Det finns en viss ambivalens i hur och om de kan påverka mediernas och även svenskars attityder till islam. Å ena sidan kan de genom att vara sig själva (Nahid, Mahin) visa att denna bild inte stämmer men å den andra beskriver de att man som muslim och invandrare alltid måste jobba hårdare och bevisa att man duger, att man kan. De har placerats i en kategori som de inte själva kunnat påverka. Att tillskrivas en identitet som invandrare upplever de flesta är negativt då detta begrepp ofta används som de menar i negativa syften.

Likt de medieforskare som jag diskuterade i det föregående kapitlet, tror de att invandrarbegreppet i medierna inte syftar på européer eller amerikaner. Detta kan tolkas som ett uttryck för hur västvärlden och mer specifikt Sverige ser på de andra och att de utgör en anomali gentemot väst. Som Layla och Nahid berättade så upplever de att de måste jobba ännu hårdare än om de vore helsvenska, nu är de kategoriserade som invandrare, muslimer och kvinnor. ”Hon är dubbelt utsatt alltså. Först så är hon invandrare, sedan är hon en kvinna och tredje hon är muslim” (Layla). De är väl medvetna om dessa begränsningar och de försöker på olika sätt att tänja på dem. Men de rör sig inom redan uppsatta ramar och tvingas till viss del att acceptera dem. Samtidigt kan detta stärka deras gruppidentitet och vetskapen om att islam är en global rörelse, bidra till en stärkt självkänsla.

KAPITEL 4 – Avslutning

Sammanfattning

För att bäst kunna sammanfatta denna uppsats, väljer jag att gå tillbaka till mitt syfte som var *att undersöka hur muslimska kvinnor ser på nyhetsrapporteringen och hur de påverkas av mediernas beskrivningar. Samt vilka stereotyper av invandrare och muslimska kvinnor som kommer till uttryck i medierna. En ytterligare aspekt jag vill fokusera på är om det är relevant att skriva att en person är invandrare eller om detta bör ses som ett uttryck för en maktordning där begreppet blir en begränsande och diskriminerande faktor.* Jag ville också se om forskarnas slutsatser och de intervjuades var samstämmiga och det som tydligast framkommer i uppsatsen från båda sidor, är framställningen av muslimska kvinnor som offer. Medieforskare och författare inom denna genre påpekar detta: att muslimska kvinnor beskrivs som offer och därmed inte har makt över sin situation. Intervjupersonerna i sin tur berättar om sin vardag och sina liv och ser sig som allt annat än offer. De är stolta över att vara muslimer och om de bär slöja, stolta även över det. De upplever mediernas beskrivningar som förvrängda och att journalisterna inte är intresserade av att undersöka verkligheten. Deras berättelser innehåller erfarenheter av fördomar dels från medierna men också från personer på gatan, arbetsplatser och i affärer. Att många svenskar inte kommer i kontakt med muslimer och att den enda erfarenhet de har är den från medierna, tror de bidrar starkt till de fördomar de möter. Det är intressant som de beskriver att när folk lärt känna dem inte längre kategoriserar dem som muslimer. Att de inte är som ”dem”. Och detta ”dem” är just den förutfattade bild som finns av muslimer och islam.

Detta kan också vara en rimlig slutsats, att mediernas beskrivningar och det som Ylva Brune benämner som *mediarkivet* (tidigare publicerade artiklar som legitimerar att det journalisten skriver är ”sant”) får diskriminerande effekter för muslimska kvinnor. Det behöver inte gälla alla kvinnor och inte i alla situationer och sociala kretsar men kanske främst svenskars uppfattning om islam och muslimer. Svenska medier är inte den enda påverkansfaktorn, exempelvis utländska medier såväl som politiker, lagstiftare, litteratur och film har inflytande över hur människor beskrivs och kommer att uppfattas och behandlas. Jag tror att det sätt som medierna använder invandrarbegreppet kan få negativa och diskriminerande konsekvenser som exempelvis på arbetsmarkanden och i mötet med andra personer.

Att ha makten att definiera innebär också att kunna begränsa och påverka människors handlingsutrymme. Eftersom de personer som beskrivs som invandrare i relativt liten utsträckning kan påverka bilderna av dem som grupp, skapar det ett maktförhållande. Journalistiken kan genom att beskriva muslimska kvinnor som offer påverka andras attityder gentemot dem. Den mediala negativa bilden kommer att innefatta i stort sett alla muslimska kvinnor och rymmer sällan några nyanser. De kvinnor jag intervjuat beskriver att det är svårt att påverka denna bild, att de inte har tillträde till den mediala arenan. Det ofta i medierna återkommande invandrarbegreppet kan också vara en bidragande faktor till de negativa uppfattningarna som de möts av i samhället. Att invandraridentiteten ofta lyfts fram när det gäller brott, förtryck och hedersmord, skapar en barriär mellan svenskar och invandrare och bidrar också till en negativ bild som förknippas med en hel grupp snarare än med enskilda individer.

Den hierarki som finns i samhället och där medierna har en hög ställning, innebär att de kan förenkla och till viss del retuschera verkligheten i sina beskrivningar av den. Den idealiske svensken blir då normen och även om detta inte uttalas så är det mot denna norm som invandrare mäts. Likheter förbises framför olikheter som lyfts fram och används för att visa hur totalt annorlunda värderingar och livsstil invandrare har gentemot svenskar. Liksom den svenska identiteten är imaginär och tillskriven är den muslimska och invandraridentiteten det.

Personlig reflektion

Detta uppsatsarbete har varit både inspirerande och nedslående: jag trodde inte att diskrimineringen i Sverige var så utbredd och så öppen som de intervjuade beskrivit den. De berättade oerhört personligt om sina upplevelser men det fanns ändå en stor livsglädje hos dem och även en tro på att det kommer att bli bättre, och att det knappast kan bli värre. De kvinnor jag intervjuat känner på intet sätt igen sig i den mediala bilden, men varför avspeglas inte detta i journalistiken? Det Ylva Brune kallar mediearkivet, fungerar kanske alltför ofta som research. Att själv ge sig ut i fältet kan öppna för andra perspektiv och andra verklighetsbilder. Alla har vi förutfattade meningar och erfarenheter vi bär med oss och likväl som i forskningsarbetet som i arbetet som journalist påverkar detta vad man ser och hur man tolkar det. Viktigt tror jag därför är att våga ställa andra frågor än de vanliga och inte utgå från att mediearkivet visar hela verkligheten.

Otryckta källor

Namn: Layla
Ålder: 43 år
Yrke: barnskötare
Kön: kvinna
Nationalitet: kom till Sverige från Jordanien 1981
Datum för intervjun: 050312
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 41:55 minuter
Gruppintervju 1

Namn: Meryem
Ålder: 34 år
Yrke: lokalvårdare
Kön: kvinna
Nationalitet: kom till Sverige från Marocko 1989
Datum för intervjun: 050312
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 41:55 minuter
Gruppintervju 1

Namn: Susanna
Ålder: 46 år
Yrke: barnskötare
Kön: kvinna
Nationalitet: kom till Sverige från Marocko 1983
Datum för intervjun: 050312
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 41:55 minuter
Gruppintervju 1

Namn: Isabell
Ålder: 28 år
Yrke: undersköterska (mammaledig)
Kön: kvinna
Nationalitet: kom till Sverige från Marocko 1988
Datum för intervjun: 050312
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 41:55 minuter
Gruppintervju 1

Namn: Sara
Ålder: 31 år
Yrke: röntgensjuksköterska (mammaledig)
Kön: kvinna
Nationalitet: svensk
Intervjun utförd via e-post
Skickad: 050318

Mottagen: 050321
Utförd av: författaren

Namn: Sophie
Ålder: 17 år
Yrke: studerande
Kön: kvinna
Nationalitet: uppvuxen i Sverige, föräldrar från Eritrea
Datum för intervjun: 050407
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 47:59 minuter

Namn: Nahid
Ålder: 19 år
Yrke: studerande
Kön: kvinna
Nationalitet: uppvuxen i Sverige, pappa från Eritrea, mamma svensk
Datum för intervjun: 050412
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 47:27 minuter

Namn: Julia
Ålder: 25 år
Yrke: arbetssökande
Kön: kvinna
Nationalitet: kom till Sverige från Eritrea 1990
Datum för intervjun: 050413
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 73:08 minuter

Namn: Paula
Ålder: 27 år
Yrke: kommunikatör
Kön: kvinna
Nationalitet: svensk
Datum för intervjun: 050417
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 65:37 minuter
Gruppintervju 2

Namn: Fatima
Ålder: 29 år
Yrke: ambassadörssekreterare
Kön: kvinna
Nationalitet: kom till Sverige från Bosnien 1994
Datum för intervjun: 050417
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 65:37 minuter
Gruppintervju 2

Namn: Nadja
Ålder: 15 år
Yrke: studerande
Kön: kvinna
Nationalitet: kom till Sverige från Bosnien 1997
Datum för intervjun: 050417
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 65:37 minuter
Gruppintervju 2

Namn: Mahin
Ålder: 33 år
Yrke: möbeldesigner
Kön: kvinna
Nationalitet: kom till Sverige från Bosnien 1994
Datum för intervjun: 050417
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 65:37 minuter
Gruppintervju 2

Namn: Nora
Ålder: 41 år
Yrke: lärare
Kön: kvinna
Nationalitet: kom till Sverige från Bosnien 1995
Datum för intervjun: 050417
Utförd av: författaren
Intervjuns längd: 65:37 minuter
Gruppintervju 2

Tryckta källor

- Andersson, Bosse, 2005. *Invandrade akademiker har lägre lön*. Dagens Nyheter, 2005-03-17.
- Andersson, Åsa, 1996. Grannar emellan. I: Hallerstedt, Gunilla, Johansson, Thomas (red). *Främlingskapets anatomi*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Becker, Karin, Ekecrantz, Jan, Frid, Eva-Lotta, Olsson, Tom, 1996. Inledning. I: Becker, Karin m.fl. (red). *Medierummet*. Helsingborg: Carlsson bokförlag.
- Bredström, Anna, 2003. Maskulinitet och kamp om nationella arenor – reflektioner kring bilden av ”invandrarkillar” i svensk media. I: de los Reyes, Paulina, Molina, Irene, Mulinari, Diana (red). *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Bjärnum: Atlas.
- Brune, Ylva, 2000. *Stereotyper i förvandling: svensk nyhetsjournalistik om invandrare och flyktingar*. Stockholm: Utrikesdepartementet, Regeringskansliet.
- Brune, Ylva, 2001 (1998). Inledning. I: Brune, Ylva (red). *Mörk magi i vita medier. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Brune, Ylva, 2003. ”Invandrare” i mediearkivets typgalleri. I: de los Reyes, Paulina, Molina, Irene, Mulinari, Diana (red). *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Bjärnum: Atlas.
- Brune, Ylva, 2004. *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om ”invandrare”, flyktingar och rasistiskt våld*. Kungälv: Göteborgs universitet (Diss).
- Catomeris, Christian, 2001 (1998). Som att förflytta sig tjugo år tillbaka i tiden – om etnisk ”enfald” på redaktionerna. I: Brune, Ylva (red). *Mörk magi i vita medier. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- de los Reyes, Paulina, 2001. *Mångfald och differentiering. Diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt*. Borås: Arbetslivsinstitutet.
- de los Reyes, Paulina, Molina, Irene, Mulinari, Diana, 2003. Introduktion – Maktens (o)lika förklädnader. I: de los Reyes, Paulina, Molina, Irene, Mulinari, Diana (red). *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Bjärnum: Atlas.
- de los Reyes, Paulina, Molina, Irene, 2003. Kalla mörkret natt! Kön, klass och ras/eticitet i det postkoloniala Sverige. I: de los Reyes, Paulina, Molina, Irene, Mulinari, Diana (red). *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Bjärnum: Atlas.
- Ehn, Billy, Klein, Barbro, 1994. *Från erfarenhet till text. Om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Uddevalla: Carlsson bokförlag.

- Ehn, Billy, 2001, *Etnicitet – symbolisk konstruktion av gemenskap*. I: Ehn, Billy (red). *Kultur och erfarenhet. Aktuella teman i svensk etnologi*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Ekström, Simon, Gerholm, Lena, 2004. *Orientalen i Sverige*. Kulturella perspektiv, 13(3):2-3.
- el Mahdi, Josef, 2004. *Invandrare ifrågasatt begrepp*. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.quickresponse.se/articles_show.asp?node=3&art=86 [läst: 2005-03-30]
- Ericsson, Urban, Molina, Irene, Ristilammi, Per-Markku, 2002. Representationer av platser – en teoretisk genomgång. I: Ericsson, Urban, Molina, Irene, Ristilammi, Per-Markku (red). *Miljonprogram och media. Föreställningar om människor och förorter*. Trelleborg: Integrationsverket & Riksantikvarieämbetet.
- Eriksen, Thomas Hylland, 1993. *Etnicitet och nationalism*. Stockholm: Nya Doxa.
- Foucault, Michel, 2002 (1980). *Sexualitetens historia. Band 1. Viljan att veta*. Uddevalla: Daidalos.
- Grip, Lena, 2002. *Myter och fördomar i medierna*. *Invandrare & Minoriteter*, 29(4):34-36.
- Hannerz, Ulf, 1993 (1990). Genomsyrade av medier. I: Hannerz, Ulf (red). *Medier och kulturer*. Helsingborg: Carlsson bokförlag.
- Hvitfelt, Håkan, 2001 (1998). Den muslimska faran. I: Brune, Ylva (red). *Mörk magi i vita medier. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Hörnqvist, Magnus, 1996. *Foucaults maktanalys*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Johansson, Thomas, 1996. Främlingar och främlingskap. I: Hallerstedt, Gunilla, Johansson, Thomas (red). *Främlingskapets anatomi*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Julien, Isaac, Mercer, Kobena, 1996. De margin and De Centre. I: Hall, Stuart (red). *Critical Dialogues in Cultural Studies*. London: Routledge.
- Karlsson, Eva, 2001. *Fasta roller för invandrarflickor*. *Invandrare & Minoriteter*, 28(4):18-20.
- Karlsson, Pia, 1999. Islam tar plats – moskéer och deras funktion. I: Svanberg, Ingvar, David, Westerlund (red). *Blågul islam? Muslimer i Sverige*. Falun: Nya Doxa.
- Larsson, Göran, Åke, Sander, 2001. *Svenska staten och muslimer*. *Invandrare & minoriteter*, 28(6):5-8.
- Liliequist, Marianne, 1996. *I skuggan av "Inte utan min dotter"*. *Exiliraniers identitetsarbete*. Lund: Carlsson bokförlag.
- Månsson, Anna, 2003. *Muslim efter noggrant val*. *Invandrare & Minoriteter*, 30(1):22-25.

- Polite, Oivvio, 2001 (1998). För en ny journalistisk strategi. I: Brune, Ylva (red). *Mörk magi i vita medier. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Pripp, Oscar, 1999. Reflektion och etik. I: Kaijser, Lars, Öhlander, Magnus (red). *Etnologiskt fältarbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Ristilammi, Per-Markku, 1999. *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet*. Stockholm: Symposium.
- Ristilammi, Per-Markku, 2001 (1998). Den svarta poesin – förorten som speglingsyta. I: Brune, Ylva (red). *Mörk magi i vita medier. Svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Sandström, Lasse, 2004. *Rosengård i medieskugga. Om medier som medel och hinder för integration*. Stockholm: Stiftelsen Institutet för Mediestudier.
- Sernhede, Ove, 1996. Vit ungdom och svart kultur. I: Hallerstedt, Gunilla, Johansson, Thomas (red). *Främlingskapets anatomi*. Stockholm: Carlsson bokförlag.
- Svanberg, Ingvar, Tydén, Mattias, 1992. *Tusen år av invandring. En svensk kulturhistoria*. Stockholm: Gidlunds bokförlag.
- Svanberg, Ingvar, Tydén, Mattias, 1999. *I nationalismens bakvatten. Om minoritet, etnicitet och rasism*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, Birgitta, 1996. Den etnologiska blicken. I: Anders Gustavsson (red). *Kunskapsmål, teori, empiri. Föredrag vid en humanistisk forskarkurs i Uppsala*. Stockholm: Etnologiska avdelningen, Uppsala universitet.
- Wimelius, Malin, 2003. *Islamism och demokrati*. *Invandrare & Minoriteter*, 30(4):28-31.
- Young, Iris Marion, 1990. *Justice and the Politics of Difference*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Zaitzewsky, Maria, 2005a. *Nu passar Golnaz in*. *Metro*, 2005-03-10.
- Zaitzewsky, Maria, 2005b. *Nu tar invandrantjejerna över makten*. *Metro*, 2005-03-10.